

lepra, menstri et aliis, quae lex quasi immunda prohibet.

A SABBATIS (*q. d.* Videntes a populo sabbatum violati, non eum corripuerunt, sed auerterunt oculos suos, et conniventes dissimularunt; sicque consequinabar, — id est profane tractabar ab eis.

27. PRINCIPES EIUS IN MEDIO ILIUS, QUASI LUPI RAPIENTES PRAEDAM AD EFFUNDENDUM SANGUINEM. — Sicut enim lupi rapiunt praedam, ut occidant, et occisam devorent: ita principes Iudeorum plebeos per calumniam, vel falsos testes, aut per vim opprimebant et occidebant, ut in eorum bona invaderent. Per principes, saeculares intelligit: S. Hieronymus tamen recte hae quoque accommodat Ecclesiasticis: hi enim, ait, fundunt sanguinem non corporum, sed animarum. Unde sequitur: «Ad perendas animas, et avarae sectanda lucra: Nequaquam illo contenti, ait S. Hieronymus, ut qui servant altari vivat de altari, sed postquam ad ministerium Dei accesserint, Cresci divitias congregant.» Audiant isti S. Bernardum, *epist.* 2: «Conceditur, ait, ut, si bene deservis, de altario vivas, non autem ut de altario luxurieris, ut de altario superbias. Inde compares tibifrena aurea, sellas depictas, calcarea deargentata, etc. Denique quiddam praeter necessarium victum, simplicemque vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.» Quis tam sancti Doctoris verbis non credat? Vide eundem, *epist.* 33, ubi ait hanc persecutionum omnium Ecclesiae esse maximam: «Ministri, inquit, Christi sunt, et servant Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde splendide mensae,» etc. Quocirca Concilium Carthaginense, et citatur *dist. XII*, cap. penult., ita de Episcopis decernit: «Episcopus vilem supellectilem, et mensam et victum pauperem habeat, et dignitatis suae auctoritatem fide, et vitae meritis quaerat.» Hoc reipsa per omnia ornessit S. Augustinus Hipponensis Episcopus, teste Possidonio in ejus Vita. Idem pene ad verbum sancit Concilium Tridentinum, *sess. XXV*, cap. IV *de reformat.*, additque ut in tota Episcopi domo nihil appareat, quod a sancto hoc insituito sit alienum, quodque non simplicitatem, zelum Dei, et contemptum vanitatum praese ferat. Subdit deinde haec quoque ad Cardinales S. R. E. pertinere. Qua in re illustre hoc saeculo Episcopis et Cardinalibus omnibus exemplum dedit S. Carolus Borromeus, qui omnem supellectilem alicujus preti, conopsea, aranea, aliaque ejus generis a se removit, ac sub habitu Cardinalitio veste ex simpliciter teia, et panno utebatur, quin et cubicularis ejus amictus erat ex panno cinerilio, rudi et crasso, quam ipsam vestem totis 44 annis, nunquam mutavit. Vere dixit S. Augustinus in *Psal. LXXVI*: «Omnis philosophiae magistra nobis est inopia.» Et S. Chrysostomus: «Paupertas est manufactrix in viam, quae ducit ad caelum.» Quin

et Plutarchus: «Contemplus, ait, divitiarum est instrumentum philosophiae.» Et Bias: «Quis dives? qui nihil cupit. Quis pauper? avarus.» Et Seneca: «Brevissima ad divitias per contemptum divitiarum via est.» Et Crates opes suas in mare dejiciens: «Abile, ait, male cupiditates, ego vos mergam, ne margar a vobis.» Denique S. Gregorius: «Ille, inquit, pauper est, qui eget eo quod non habet. Nam et qui non habens habere non appetit, dives est. Pauperis enim in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. Nam cum cum paupertate bene convenit, non est pauper.»

28. PROPHETA AUTEM EIUS LINIEBANT EOS ASSUR TEMPERAMENTO. — Id est adulabantur principibus, eosque animabant in sua tyrannide, promittentes eis securitatem, et omnia bona; sed falso, et mala fide, ac deceptorie: inventum enim se ab eis deceptos, cum Dei minas reipsa incurrent, et sententiam: perinde ac ille, qui incrustat parietem luto, nec temperat lutum paleis ut sibi cohaereat, deest herum domus; nam lutum friabile non heredit, sed defluet. Vide dicta cap. XII, vers. 10. Hujus initionis et adulationis causa erat, quod alimoniam, oblationes aut dignitates a populo aut principibus expectarent, ut dixit vers. 12, 23 et 27. Hoc est quod dixit Isaias cap. V, vers. 23: «Vae qui justificatis impium pro muneribus!» Et ex adverso, cap. XXXIII, vers. 13: «Qui, inquit, ambulat in iustitiis, etc., et excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit,» etc.

Refert ex nonnullis Hispaniae historicis Ferdinandus Castiglius in *Histor. S. Dominici*, lib. II, cap. XVII, pag. 4, olim in regno Aragoniae moris fuisse, ut rex non eligeret sibi confessorium, sed is in comitis regni a Statibus eligeretur, regique daretur. Cui rex non poterat bene facere, vel male, ad hoc, ne vel spes vel timor retardaret confessorium ab officio suo, quin libere, cum ea, qua par est, sinceritate et rectitudine regem moneat, et cum opus esset argueret. Quod enim os sustineat allatrare pascentem se, aut a quo mirram expectat? Sane si hoc fieret, aut in usum revocaretur, quam securitati conscientiae regum principumque consuleretur, et querelis multis populi satisfieret.

Quocirca idem refert ibidem, B. Raimundus, qui secundus fuit a S. Dominico Ordinis Praedicatorum Generalis Magister, ita datum fuisse confessorium Jacobo regi Aragoniae, qui eum libere ob concubinatum arguit et corripuit: cum rex meliora semper sponderet, sed non praesaret, Raimundus ab eo missionem petit. Negavit ille, omnibusque nautis sub pena capitibus prohibuit, ne quis Raimundum alio transveheret. Verum Raimundus, oratione sua implorans Dei opem, accessit ad mare, in eoque cappam suam, facto signo crucis, extendit, in quam quasi in navem inscendit, utens scopulari pro velo, et baculo pro gubernaculo, itaque secundo vento celeriter navigavit, adeo ut sex horarum spatio in

conspicuum Barcinonis venerit. Exscendens in terram collegit cappam, eamque adeo siccam advertit, ac si mare non attigisset. Tota Barcinoniana hujus miraculi excita, ad virum sanctum accurrit. Quin et rex ipse cum tota aula, Sanctum, cum discederet, cappa innavigantem stupens et attonitus conspexit. Hoc speculum sibi proponant confessorii principum.

Similis fuit libertas S. Francisci de Paula, fundatoris Ordinis Minimorum. Hic enim vocatus a Ludovico XI Franciae rege in Galliam, noluit venire: sed Sixtus IV Pontifex ad instantiam regis, jussit eum regem adire. Haque cum rex aegrotus ab eo posceret sanitatem sibi a Deo impetrari, ipse, oratione facta, dixit, id non placere Deo; quocirca hortatus est regem, ut se conformans voluntati divinae, componeret se ad morbi a Deo immisi tolerantiam, indeque ad justum et modestum regimen sui regni, sibi a Deo commissi, atque ad mortem brevi obtenturam, et ad tribunal ad judicium Christi, ad quod brevi vocandus esset, ut rationem et vitam et regni sui Deo exactam redderet. Haec libertas eum regi

venerabilem et amabilem effecit, ut etiamsi rex voto suo non potiretur, tamen eum ut virum eordatum et sanctum coleret, eique plura monasteria in Francia edificaret. Ita habet ejus Vita.

29. RAPIENTES VIOLENTER. — Hebraea, *rapiebant rapinam*, id est rapinis additi erant.

ABSQUE JUDICIO, — id est absque iustitia, injuste, contra jus et fas.

30. QUESIVI DE HIS VIRUM, QUI INTERPONERET SEFEM, — id est orationem, et, ut Chaldaeus, opera bona, ad me placandum ne populum disperderem. Nota: Ait «de his,» scilicet quos reprehendit. Alioqui enim Jeremias, Baruch et alii viri sancti se sepe pro populo interponabant, et propter eos dilata et mitigata fuit Iudeorum clades.

ET STARET OPPOSITUS. — Hebraea: *Staret in ruptura*. Est metaphora a militibus strenuis, qui, facta muri ruptura, hosti per eam irramptenti sese opponunt. Vide ibi dicta cap. XII, 3.

31. EFFUGI, — effundam. Sic et alia praeterita hic significant futura. Est enim continua haec propheta de futuro, non historia de praeterito.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sub parabola duarum meretricum, scilicet Oolla et Ooliba, describit fornicationem, id est idololatram, tam decem quam duarum tribuum, scilicet, tam Samaritae quam Jerusalem; imo assertit Jerusalem in scelere superasse Samaritae. Quocirca, vers. 22, et, aequae ac Samaritae penam adulterarum et homicidarum, puta lapidationem, incendium, gladium et excidium intendant (1).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: 2. Fili hominis, duae mulieres filiae matris unius fuerunt, 3. et fornicatae sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatae sunt: ibi subacta sunt ubera earum, et fractae sunt mammae pubertatis earum. 4. Nomina autem earum, Oolla major, et Ooliba soror ejus minor: et habui eas, et pepererunt filios et filias. Porro earum nomina, Samaria Oolla, et Jerusalem Ooliba. 5. Fornicata est igitur super me Oolla, et insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquantes, 6. vestitos hyacintho, principes et magistratus, juvenes cupidinis, universos equites, ascensores eorum. 7. Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios Assyriorum universos: et in omnibus in quos insanivit, in immunditatis eorum polluta est. 8. Insuper et fornicationes suas, quas habuerat in Aegypto, non reliquit: nec illi dormierunt cum ea in adolescentia ejus, et illi confrugerunt ubera pubertatis ejus, et effuderunt fornicationem suam super eam. 9. Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus virorum Assur, super quorum libidinem. 10. Ipsi discooperuerunt ignominiam ejus, filios et filias ejus tulerunt, et ipsam occiderunt gladio:

(1) Non mirum videri debet in prophetis Eschielis, et speciatim in hoc capite occurrere similitudines et allegorias a rebus minus decentibus petitis; nam, ut recte observavit Janssens, istae similitudines, allegoriae, etc., a moribus Occidentalium alienae, aptissime erant ad superbos, perversos, pravitateque Iudeos confutandos. In calidis Orientis regionibus alia est decoris ratio, quam in frigidis Occidentis plagis. In Oriente, ubi

sexus femineus ab altero sexu separatim habitat, homines et liberi de hujusmodi rebus loquuntur, quin aliquid inde offendatur.

Ceterum posterioribus saeculis Hebraei lectionem prophetiarum Eschielis nonnisi 30 annis annuum adeptis permisissent. Juniores et carnis molestiis subjecti, a lectione prophetiarum Eschielis abstineant.

et factæ sunt famosæ mulieres, et judicia perpeteraverunt in ea. 11. Quod cum vidisset soror ejus Ooliba, plusquam illa insanivit libidine: et fornicationem suam super fornicationem sororis suæ. 12. ad filios Assyriorum præbuit impudenter, ducibus et magistratibus ad se venientibus, indutis veste varia, equitibus qui vectabantur equis, et adolescentibus forma runctis egregia. 13. Et vidi quod polluta esset via una ambarum. 14. Et auxit fornicationes suas: cumque vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldaeorum expressas coloribus, 15. et accinctos balteis renes, et tias finctas in capitibus eorum, formam ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis terræque Chaldaeorum, in qua orti sunt, 16. insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum, et misit nuntios ad eos in Chaldaeam. 17. Cumque venissent ad eam filii Babylonis ad cubile mammarum, polluerunt eam stupris suis, et polluta est ab eis, et saturata est anima ejus ab illis. 18. Denudavit quoque fornicationes suas, et discooperuit ignominiam suam: et recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea a sorore ejus. 19. Multiplicavit enim fornicationes suas, recordans dies adolescentiæ suæ, quibus fornicata est in terra Ægypti. 20. Et insanivit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum: et sicut fluxus æquorum, fluxus eorum. 21. Et visitatis scelus adolescentiæ tuæ, quando subacta sunt in Ægypto ubera tua, et contractæ sunt mammae pueritatis tuæ. 22. Propterea, Ooliba, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego suscepi omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua: et congregabo eos adversum te in circuitu; 23. Filios Babylonis, et universos Chaldaeos, nobiles, tyrannosque et principes, omnes filios Assyriorum, juvenes forma egregia, duces et magistratos universos, principes principum, et nominatos ascensores æquorum: 24. et venient super te instructi curru et rota, multitudo populorum: lorica, et clypeo, et galea armabuntur contra te undique: et dabo coram eis iudicium, et iudicabunt te iudiciis suis. 25. Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore: nasum tuum, et aures tuas præcident: et quæ remanserint, gladio incidet: ipsi filios tuos et filias tuas capient: et novissimum tuum devorabit igni. 26. Et denudabunt te vestimentis tuis, et tollent vasa gloriæ tuæ. 27. Et requiescere faciam scelus tuum de te, et fornicationem tuam de terra Ægypti: nec levabis oculos tuos ad eos, et Ægypti non recordaberis amplius. 28. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti; in manus, de quibus satiata est anima tua. 29. Et ager tecum in odio, et tollent omnes labores tuos, et dimittent te nudam, et ignominiam plenam, et revelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum, et fornicationes tuæ. 30. Fecerunt hæc tibi, quia fornicata es post gentes, inter quas polluta es in idolis earum. 31. In via sororis tuæ ambulasti, et dabo calicem ejus in manu tua. 32. Hæc dicit Dominus Deus: Calicem sororis tuæ bibes profundum, et latum: eris in derisum, et in subsannationem, quæ est capacissima. 33. Ebrietate, et dolore repleberis: calice meroris et tristitiæ, quæ est sororis tuæ Samariæ. 34. Et bibes illum, et epotabis usque ad fæces, et fragmenta ejus devorabis, et ubera tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus. 35. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia oblitus es mei, et projecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum, et fornicationes tuas. 36. Et ait Dominus ad me, dicens: Fili hominis, numquid iudicæas Oollam et Oolibam, et annuntias eis scelera earum? 37. Quia adulteratæ sunt, et sanguis in manibus earum, et cum idolis suis fornicatæ sunt: insuper et filios suos, quos genuerunt mihi, abulerunt eis ad devorandum. 38. Sed et hoc fecerunt mihi: Polluerunt sanctuarium meum in die illa, et sabbata mea profanaverunt. 39. Cumque immolarent filios suos idolis suis, et ingrederentur sanctuarium meum in die illa ut polluerent illud: etiam hæc fecerunt in medio domus meæ. 40. Miserunt ad viros verientes de longe, ad quos nuntium miserant: itaque ecce venerunt: quibus te lavisti, et circumlinisti stibio oculos tuos, et ornata es mundo muliebri. 41. Sedisti in lecto pulcherrimo, et mæssa ornata est ante te: thy-

miam meum, et unguentum meum posuisti super eam. 42. Et vox multitudinis exultantis erat in ea: et in viris, qui de multitudine hominum adducebantur, et veniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, et coronas speciosis in capitibus eorum. 43. Et dixi ei, quæ attrita est in adulteriis: Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hæc. 44. Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem: sic ingrediebantur ad Oollam et Oolibam, mulieres nefarias. 45. Viri ergo justi sunt: hi iudicabunt eas iudicio adulterarum, et iudicio effundentur sanguinem: quia adulteræ sunt, et sanguis in manibus earum. 46. Hæc enim dicit Dominus Deus: Adduc ad eas multitudinem, et trade eas in tumultum, et in rapinam: 47. Et lapidentur lapidibus populorum, et confodiantur gladiis eorum: filios et filias earum interficient, et domos earum igne succendent. 48. Et auferam scelus de terra, et discent omnes mulieres ne faciant secundum scelus earum. 49. Et dabunt scelus vestrum super vos, et peccata idolorum vestrorum portabitis: et sciatis quia ego Dominus Deus.

2. DUE MULIERES, — duæ gentes, duæ republice, scilicet Juda et Israel, hoc est, duæ et decem tribus.

FILIE MATRIS UNIUS, — scilicet Synagoga, vel Sara: « si is. » inquam, naturales: metaprotice vero fuerunt filie gentilitatis Ægypti, ea, a qua, ut sequitur, quasi a matre disicerunt idololatiam. Sic dixit cap. xvi, 3: « Mater tua Cethæa. » Simili enigmate et schemate Theodectes in fabula Oebipi, teste Hieronimo, descripsit diem et noctem: « Duæ, inquit, sunt sorores, quarum una parit alteram, et ipsa quæ genita est parentem inmerit. » Nam dies parit noctem, et nox diem atque diem noctem præviat, et nox diem præviat interimit.

Nota: Impudentiam et malitiam Israelitarum et Judæorum describit per hæc duas mulieres: quæ a « ienis, mare, mulier, tria sunt mala maxima, » ut habet vetus proverbium. Euripides vero apud Plandum in *Vita Æsopi*, inter omnia mala principatum tribuit mulieri, præsertim meretrici. Sic enim canit:

Fures multo savius iratum mare,
Prociue huius, et ignis acris impetus,
Inopia acerba, acerba alia quam plurima:
Sed illi ita acerbum et noxium, ut mulier mala.

Huc pertinet illud Plauti *Trucul.*:

Meretricem ego item esse reor
Mare ut est, quod des devorat: nunquam abundat.

ET FORNICATÆ SUNT — mystice, id est idola coluerunt.

3. IRISUBACTA SUNT UBERA. — Nota: Ubera erecta et solida signa sunt virginitalis: laxa, corruptionis, tum enim concidunt, *g. d.* Perdidit Israel in Ægypto virginitatem, id est primigenium veri Dei cultum, in adolescentia, id est sub Mose; unde latus defluxit in varios errores, quos, quasi lac, aëlis propinavit: ut meretrix uberibus suis lactat filium. Ita Theodoretus.

4. OOLLA MAJOR, ET OOLIBA. — Scholiastes et Polydorus volunt veuisse hæc meretrices in Ægypto. Melius Hieronymus et alii censent esse

parabolam, et ficta nomina ad mysterium; sunt enim hæc nomina Hebræa, non Ægyptia.

OOLLA. Hebraice *חוללה* *ohola* significat tabernaculum ejus, scilicet Samaria; est in Dan et Bethel, continens vitulos aureos. Hæc est soror major; quia numerosior, continens nimirum decem tribus, cum alia tantum contineret duas.

OOLIBA. — Hebraice *חוללה* *oholiba* significat tabernaculum meum in ea: Deus enim suum templum habebat in Jerusalem, non Ægyptiam decem tribus, nec Jerusalem duas intelligit: quia Samaria decem tribuum, Jerusalem duarum erat caput et metropolis.

Allegorice: Oolla est synagoga hæreticorum, quæ suæ hæresis idolum fingit et colit: Ooliba est Ecclesia orthodoxorum: hæc enim est tabernaculum Dei; sed si alicubi, ut in Græcia, ad schisma et hæresin deflectat, gravius peccat, graviusque punitur quam Oolla Tropologica. Oolla est infidelis, Ooliba fidelis. Rursum Oolla est laicus, Ooliba est clericus et Religiosus. Hic si a Deo per impietatem desciscat, gravius peccat, graviusque peccetur quam laicus.

HABET EAS — quasi uxores, cum sub Josue, Davide, et aliis piis principibus, mihi quasi Deo, Domino et marito suo servierunt.

5. FORNICATA EST IGITUR SUPER ME, — contra me: Chaldaeus, *a cultu meo*; septuaginta, *a me. g. d.* Oolla, id est Samaria, nuptis meis adultera et adulteros, puta idola, superinduxit. Id David vertit, *sub me*, id est sub velo et tegumento matrimonii mecum inili, sicut solent adulteræ adulterii sui matrimonii velo tegere, prolesque ex adulterio susceptas marito tribuere. Sic Jerolamo sua idola, id est duos vitulos quæros, Dei vel nomine decoravit, ac ut tales populo colendos proposuit dicens: « Ecce dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti, » III Reg. xii, 28.

IN ASSYRIOS PROMISSORANTES, — id est venientes ad se, ut vertit, Noster vers. 12, sibi que confederatos. Ita Maldonatus, Alii, ut Vatablus et R. Salomon, *g. d.* Quos dirigebat ut propinquos, scilicet ingenio et moribus vicinos et similes, licet loco essent distiti.

(1) 7. ET DEDIT FORNICATIONES SUPER EOS. — Id est ad eos, uti explicat vers. 12, hoc est eis, *q. d.* Se eis prostituit, cum eis fornicata est, qui erant « juvenes cupidinis, » id est formosi, amabiles, fellebrosi, *q. d.* Eorum forma, opibus, vestitu illecta, eorum deos, id est idola, coluit, cum eis que fornicata est. Agit enim de cultu idolorum.

ET IN OMNIBUS, — id est in omnium amasiorum immunditiis polluta est. Est hebraismus: redundat enim *in eorum*, et *in omnibus* resolvendum est per omnium.

8. INSUPER ET FORNICATIONES QUAS HABUERAT IN AEGYPTO NON DERELIQUIT. — *q. d.* Samaria cum idolis Assyriorum retinuit et idola ac superstitiones Aegyptiorum, quibus imbuta fuerat ab infanzia sua. Hi enim devirginaverunt eam, dum primi docuerunt eam idola colere.

EFUFERUNT, — id est tradiderunt ei, eamque imbuerunt omni sua fornicatione, id est superstitione et idololatria. Vox *effuderunt* significat fornicationis, id est idololatrie, abundantiam, ait S. Hieronymus; Aegyptus enim varias superstitiones et deorum potentia excogitavit: quocirca a juvenali, *satyr. xv*, merito *demens* vocatur:

Quis nescit Volusi Bithynice, qualia demens
Aegyptus portenta colat? crocodilon adorat
Pars hæc: illa pavet saturam serpentibus ihm, etc.

10. IPSI (Assyrii) DISCOOPERUERUNT IGNOMINIAM EJUS. — Chaldaeus, *nuditatem*, scilicet pudendam. Ceperunt enim Samariam, spoliaverunt, ignominiose tractarunt, itaque denudarunt ejus fornicationes, id est idololatriam, ob quam tam dire tractabat a Deo, qui justo iudicio eam punivit et vastavit per eos, quos impie adamaverat, IV Reg. cap. xvii, 6. Assyrii enim cum Samaria fecerunt perinde ac adulter qui adulteram libidine satiatus, eam spoliat, nudamque abigit. Ita

Tropologice facit et demon, mundus ac caro peccatoribus. Unde S. Hieronymus: « Quid uid, ait, de Jerusalem *תפלתה*: dicitur, et ad nimam referri potest, quæ virtutibus Dei juncta complexi, postea adulteravit in vitia, et recessit ab eo, et patefactis universis sceleribus ejus, denudata est, atque turpata, et ostensa omnibus. »

IPSA (Samariam) OCCIDERUNT, — id est vastaverunt, incenderunt exciderunt.

ET FACTÆ SUNT FAMOSÆ MULIERES (Samaria scilicet cum sorore sua Juda, aut potius cum filiabus suis, uti præcessit; nam de Juda agit in sequentibus, *q. d.* Samaria cum suis filiis et filiabus facta est celebris, *et* flagitiosa, ita et suppliciosa. Nam) JUDICIA (id est, ut Septuaginta, *ultiones*) REPERTRAVERUNT (hostes) IN EA, — scilicet Samaria.

(1) Vers. 6: « Insanivit in amatores suos... vestitus hincitho, » etc. Sicut femine incendi solent luxu vestium, honorem nominibus, juvenili ætate, corpore vegeto, sic Israelitas pellexerat Assyriorum potentia.

Ita S. Hieronymus, *q. d.* Samaria ita vastata est toti orbi in exemplum, ut omnes caveant a fornicatione, id est idololatria.

11. FORNICATIONEM SUAM (scilicet augens) SUPER FORNICATIONEM SORORIS SUÆ, — scilicet Samaria, quasi dicat: Jerusalem magis insanivit in idola, quam Samaria, et cujus exemplo melior fieri debuerat, facta est deterior.

12. AD FILIOS ASSYRIORUM PRÆBUIT, — scilicet se ad fornicandum, id est fornicationem suam, ut præcessit.

14. EXPRESSAS COLORIBUS. — Hebraice, *depictas minio*. Trojanis enim temporibus, ait Plinius lib. XXIII, cap. vii, minium erat in honore et usu: nam eo tingi solebant proceres, et deorum simulacra; quia aurum non tantum lucere, sed et ardere videtur, dum minio, quasi prunis accensis permixtum est: et minium maxime refert sanguinem, ac cum cerussa mixtum ad vivam refert roseum colorem carnis humanæ.

15. FORMAM DUCUM OMNIUM. — Vidit viros depictos accinctos balteis (eo enim per appositionem refert *in formam*) eorumque tiaras instar ducum, cum, uti Hebraice *triariorum*, easque finctas. Nam soli reges gerebant candidas, ut dixi cap. xxi, 26. Describit habitum Chaldaeorum, in pariete ita ad vivum depictorum, ut non picti, sed in terra Babylonis orti et nati viderentur. Hoc est enim quod subdit:

SMILITUDINEM FILIORUM BABYLONIS, TERREQUE CHALDEORUM, IN QUÀ ORTI SUNT. — Est appositio, *q. d.* ait Prado: Hæc deorum tiaræ in pariete depictæ similes erant iis, quas more patriæ gerere solebant juvenes nobiles Babylonis, et aliarum urbium Chaldaeæ, in quibus nati erant, scilicet ipsi juvenes, vel etiam ipsi viri depicti, id est dii Chaldaeorum, qui non aliunde assiti, sed in Chaldaea sunt orti, ibique primo eis deoræ est divinitas et sacrificia.

Secundo, planius et congruentius, non ad deos, sed ad Chaldaeos hæc refertur, *q. d.* Hi juvenes in pariete Judaeorum depicti, similes erant nobilibus filiis Babylonis in terra nativitatis suæ, ut habent Hebræa, id est ita erant ornati, sicut vestiuntur et ornantur nobiles in Chaldaea. Videtur ergo hi juvenes non dii fuisse, sed nobiles Chaldaei egregia forma et habitu Babylonico insignes, ex quo Judei ad ipsos eorumque deos adamandos fuerunt illecti(2).

(2) Vers. 16. « Et misit nuntios a se in Chanaan. » In historia nulla explicata mentio fit de ista legatione ad Chaldaeos ad fœdus sciendum, nisi cum Calaneo dicitur hic significari legationem quam Achaz rex Juda ad Regiathalasar misit, auxilium ab eo petens contra reges Israel et Syriæ. Juxta d'Allioli forsitan hic innuitur tempus Josias regis Aegypti ad Euphratem contra Chaldaeos dimicaturi transitum prohibentis eique bellum indicentis, ex quibus satis evidenter concluditur tunc se expensis Judaeos cum Chaldaeis fuisse sociatos (vide IV Reg. cap. xxxi, vers. 23; II Paralip. cap. xxxv, vers. 20 et sequent.)

17. AD CUBILE MAMMARUM. — Hebraice vox *מדין* *Jodim* et mamas et amores significat: mamas enim sunt symbola amoris. Significat ergo cubile amatorium, ait Vatablus. Ita vocat ipsam Jerusalem, aut potius ejus fama et delubra, in que suas pollutiones, id est deorum suorum sacra, invexerunt Chaldaei, ait Polyehronius.

Notant physici et medici, ut Hippocrates, lib. V Aphorism. et Galenus in ejus *Comment.* mamas respondere utero, ac proinde in illis voluptatis esse sedem: venas enim et arterias ab utero in mamas prolendi: ideoque pro qualitate factus mamas aut intumescere, aut languere et dejecti: tempore conceptionis venas iterum oppleri et turgere. « Communes, » ait Galenus in VI Hippocrat. *De Morbis vulgaribus*, Comment. V, « sunt uberibus et utero venæ, et ubi ad alterutram partium sanguis defertur, altera scisscit. »

Hinc in Scriptura mamas et ubera sunt symbolum amoris et libidinis. Ut hic et vers. 3: « In adolescentia sua fornicatae sunt, ibi subacta sunt ubera earum, et fractæ mammae pubertatis earum. » Prov. v, 19: « Ubera ejus inebriant te; » et cap. vii, 18: « Inebriemur uberebus. » Quocirca, *Osæ* cap. ii, 2, significat adulterium versari in lascivia, et molliter culla facie, atque in uberibus: « Aufert, inquit, fornicationes suas a facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum. » Hinc Juvenalis, *satyra vi*, portentosam Messalinae libidinem notavit ex undatis papillis. Quare ubera in Scriptura significant amores et voluptates, *Isai. lxxvi, 11*: « Ut sugatis, et repleamini ab ubere consolationis ejus; » et vers. 12: « Ad ubera portabimini, et super genua blandientur vobis. » *Ezech. xvi, 8*: « Tempus tuum, tempus amantium; » Hebraice, *tempus tuum, tempus uberum*. Denique sponsus habet mamas et ubera, id est amores, *Cantic. cap. 1, vers. 2*, et cap. vii, vers. 12. Nam et Galenus in fine lib. *De Usu partium*, docet in hominibus recte a natura mamas pectori additas, cum in aliis animalibus ad extrema ventris dimissæ sint; quod in homine sit illarum cum corde specialis consensio: cor autem amoris et ferventioris sanguinis sedes est. Ita Pineda in *Job xl, 11*.

Tropologice S. Hieronymus: « Ammon, ait, militibus nuntios ad Chaldaeos, qui interpretantur quasi demones, quando pandimus eis, et præbentis frangenda ubera in pectore, ubi mentis hospitium est, per voluptates, ab una ad aliam more scortatorum transeundo? »

ET SATURATA EST ANIMA EJUS. — « Voluptas enim non est perpetua, sed cito satiat, » ait S. Hieronymus. Hebr. et *discessit anima ejus ab illis*. Ita Septuaginta, *q. d.* Usque ad nauseam et fastidium satiata est earum libidine, unde nauseam discessit ab eis, imo eiecit illas, uti Ammon, peracito stupro, adiecit Thamar. Alter R. David, *q. d.* Discessit ab eis, id est rupit amicitias et fœdus, quod cum illis pepigerat, et insanavit libidine super con-

cubium eorum; Hebraice, *super pellices eorum* (1), *q. J.* Inter omnes Chaldaeorum pellices Judææ fuit sacissima in idololatria, quæ præ omnibus amatorium, ait Vatablus. Ita vocat ipsam Jerusalem, que quasi pellices Chaldaeis fuerunt subiectæ, vel addictæ, ipsa Chaldaeorum idola coluit.

(2) 20. QUORUM CARNES SUNT ET CARNES ASINORUM, — id est quorum membra sunt grandia, quasi membra asinorum. Significat salaces et libidinosos. Asini enim inter omnes bestias maxima habent genitalia. Unde et Commodus Imperator a membri magnitudine dictus est *ovæ*, id est *asinus*. Ita S. Hieronymus.

Moraliter S. Bernardus, lib. *De Natura et dignitate divini amoris*, cap. ii: « Quorum, ait, spiritus, ut spiritus bestiarum, » vel pecorum; horum « carnes, ut carnes asinorum. »

ET FLUXUS (scilicet seminis) EGROUM, — quasi fluxus et inundatio seminis egroorum, ait Vatablus. Equus enim impotenter in venenum ruif. Hinc Aegyptii, libidinosum significantes, depingebant equum, talisque vocabant *incautus*; et *incautus*. Ita Pierius *Hiærog. IV*. Metaphorice per membra et instrumenta libidinis, significat profanam Chaldaeorum idololatriam et superstitionem, quam effose sectati sunt Judæi. Similiter obiter quasi ad litteram perstringit libidinem Chaldaeorum: idololatriam enim et hæresin sequitur vite corruptio, lascivia et libido, ait Polyehronius; hujus enim symbolum sunt membra asini. Hinc luxuriosi post mortem saepe appaerunt in carne et forma asinina. Ita B. Petrus Damianus episcopus, et Cardinalis Ostiensis, epist. *ad fratres Eremi* et ex eo Baronius, anno Christi 1034, narrat de Benedicto IX sui temporis Pontifice, primum Papa, deinde Antipapa damnato: « Vultus quidam, inquit, dom iter ageret, accidit iuxta molendinum equo insidens pertremisit: et ecce repente monstrum immane conspexit. Quo viso, subito eum terror invasit, et stupefactus intremuit. Videbatur autem monstrum illud in aures aselli caudamque desinere, caetera ursus erat. Cumque viator, ad hoc portentum territus, obrigesceret, fugamque precipitem formidolosus iniret: informe prodigium humane vocis verba formavit. Noli, inquit, o vir, expavescere, hominem me olim fuisse, sicut et ipse nunc es, procul dubio crede; sed quia bestialiter vixi, post finem vite, bestiae pretere speciem merui. Porro cum illi perquireret quis fuisset: Ego, ait, solo nomine Benedictus fui, qui nuper Apostolicæ sedis apice indignus obtinui. Inquisitis autem quidnam retributionis haberet: Nunc, inquit, usque ad diem

(1) Illorum (scilicet Assyriorum concubitu satinata ad Aegyptios iterum se vertit, vers. 19). Jarchi atque Kimchi hoc eo referunt, quod Joskim et Sedecias in regem Babylonium rebellaverunt, IV Reg. xxiv. 1; vii, 20.

(2) Vers. 19: « Multiplicavit enim fornicationes... quibus fornicata est in terra Aegypti. » In ultimis regni Judaici annis, Judæi, ut ex historia constat, amicitiam Aegyptiorum amiserunt et eorum deos ut antiquitatis, adoraverunt.

judicii, per dumosa atque squalentia, perque sulphurea loca, et festore exhalantia, atque incendiis conflagrata rapior et pertrahor. Post extremum vero iudicium, corpus meum simul et animam irreparabilis cruciatus, et gehennalis barathri irrevocabilis olla deglutiet, ita ut nulla mihi recuperanda spes in posterum restet. Post hæc vero et huiusmodi verba disparuit. » Querit deinde Damianus cur miser hic in asini et ursi specie apparuerit, ac respondet: « Quia miserabilis ille ab ipso Pontificatus primordio, usque ad finem vite in luxuria cræno conversus est, non incongrue visus est, et ab auribus incipere, et in caudam asini desinere. Asinus quippe luxuriosus est animal, sicut propheta ait: Et carnes asini carnes eorum. Quod autem per cætera membra ursi tenebat speciem, vitam in omnibus doceret duxisse carnalem. Ursa enim cum parit, non catulum, sed frustum carnis effundit, quod lingendo et lambendo composit. » Similes apparitiones hoc ævo factas commemorare possem, nisi familiarum insignium honore parcerem.

21. VISITASTI (repetisti veterem in Ægypto idololatriam, ita Chaldeus. Vel « visitasti, » id est visitari fecisti, et Deo in memoriam revocasti: nimirum fecisti ut Deus visitaret et puniret) SCILICET ADULESCENTE TUA.

22. AMATORIS, DE QUIBUS SATIATA EST ANIMA TUA. — Hebræus, *quibus discessit anima tua, q. d. Sicut meretrix, amasio satiata, alium querit: ita tu satiata Chaldeis, ab eis ad Ægyptios fugis: unde Chaldei non ferentes hunc sui contemptum, uti Deus tulit, Jerusalem armis invadent.*

23. PRINCIPES PRINCIPUM. — Septuaginta, *tristatas.* « Pro quibus Latina simplicitas, ait S. Hieronymus, ternos statorum transtulit. Tristate autem nomen est apud Græcos secundi gradus post regiam dignitatem, de quibus scriptum est, I Paral. xi: Verumtamen ad tres primos non pervenerat: qui principes equitum peditumque erant, et tributorum, quos nunc magistratus utriusque militiæ, et prefectos annonarii tituli nominamus. » Hucusque S. Hieronymus, Chaldeus Hebræa nomina putans esse propria gentium, vertit: *Suscitabo contra te Pcodaitas, Suaitas, Cocaitas.*

NOMINATOS ASCENSORES EQUORUM, — equites præstantes et celebres.

24. INSTRUCTI CURRU ET ROTA, — id est curribus et rotis.

ET DABO CORAM EIS JUDICIUM. — Scholastes, *per hoc te iudicabo: permittam illis causæ tuæ cognitionem, sententiam et ultionem, ut pro arbitrato suo te tractent et puniant. Nam dare coram aliquo, Hebræis est ponere quid in alterius potestate, iudicio et arbitrio, ut Deut. xxx, 15: « Proponi in conspectu tuo vitam, et bonum, et e contrario mortem, et malum. »*

JUDICABUNT TE JUDICIS SUIS. — Chaldeus, *legibus suis, q. d. Pro arbitrato et odio suo in te crudelissime te punient et conterent; cum alias ego-Deus licet irritatus et zelotypus, castigem tantum, non conteram.*

25. ET FONAM ZELUM MEUM IN TE (zelum vocat zelotypam vindictam, sive punitionem ex zelotypia mansentem), QUEM EXERCERT (id est exercerunt et peragent, ut habent Hebræa et Septuaginta, Chaldee) TECUM IN FURORE — non tam meo quam suo. Unde hebræa ad verbum est: *Et facient tecum in furore, id est furent et sevient in te, uti sevient milites furore incensi in cives, dum vi expugnant civitatem.* Hinc Maldonatus iuxta Hebræa, per *zelum* accipit Chaldeos ministros iræ Dei, sicut Assur vocatur vir furoris Dei, *Isaie, cap. x, 5.*

NASUM TUUM, ET AURES TUAS PRÆCIDENT. — quia Chaldee Judæos alios occiderunt, alios ad ignominiam naso et auribus truncarunt. Alludit ad penam adulterum, quas Ægypti naso truncabant, uti docet Rhodiginus, lib. XXI, cap. xlv. Vel secundo, q. d. Reddent te turpissimam, uti est mulier præciso naso et auribus. Tertio, multi per nasum accipiunt regem et regnum, qui in populi quasi nasus in facie, eminet: per aures, Pontificem, per quem quasi aures populus Dei vocem audiebat, quæ omnia Judæis abstulit et præcidit Deus. Ita Hebræi, Chaldeus, Maldonatus et Prado. Quin et S. Hieronymus per nasum regem, per aures judices accipit. Hic sensus appositus est, sed symbolicus.

Hæc Ezechielis oracula apposite B. Petrus Damianus adaptat Joanni Episcopo Placentino, Antipape, qui ejecto Gregorio, Othonis Imperatoris consanguineo, Romane Ecclesie cathedram, ut fur atque tyrannus obtinuit: « Sed paulo post respiciente Quiritum populo, et exardescente, irruentes in eum manus injiciunt, oculos erunt, aures naresque præcidunt. Expertus est itaque, quod et tunc sibi, et nunc tibi per Ezechielem cap. xxiii, Dominus comminatur, dicens: Veniet super te instructi currus, et tota populorum multitudo, lorica, et clypeo et gladio armabuntur contra te, etc. Nasum tuum, et aures tuas præcident. Postquam Romani, ita ut dictum est, rependit Pontifici: mox ante retro conversum, in assello gloriosum equitem posterunt, tenentemque sui vectoris in manibus caudam, per publicam totius urbis viam, hæc, ut caerent, impulerunt: Tale supplicium patitur, qui Romanum Papam de sede sua pellere nititur. » Ita ipse ad Cadiolum Antipapam, lib. I, *epist. 21.*

NOVISSIMUM TUUM (id est urbis reliquie, puta templum, palatia, et domus, in eis vel occisus, vel abductis vuclata) DEVORABITUR IGNI (4).

(1) Vers. 26: « Et deponabunt te vestimentis tuis, etc. Vestibus et ornamentis, quibus Oholiba privandam dicit, sacerdotum intelligendum esse, cum his que in templo essent, ad divinum cultum pertinentia innotuit

27. REQUIESCERE FACIAM SCELUS, — q. d. Tunc quiescit idololatria, tunc ab ea quiesces et cessabis, utpote cuius ignominia eo tempore revelabitur in tam ignominiosa tui punitione et eversione; ut sit hypallage: « Requiescere faciam scelus tuum, » id est quiescere faciam te a tuo scelere (1).

Secundo, simplicius Maldonatus ait esse hebraicum, q. d. Tobram, auferam a te scelus tuum, excoquam te supplicis, ut nihil veteris sceleris in te remaneat.

NEC LEVABIS OCULOS TUOS AD EOS, — scilicet deos Ægypti, hi enim intelliguntur in fornicatione Ægypti, quæ præcessit, q. d. Eos non invocabis, in eis non confides. Levare enim oculos symbolum est spei et invocationis.

ET ÆGYPTI (id est fornicationis, puta idololatriæ Ægypti) NON RECORDABERIS.

28. TRADAM TE IN MANUS EORUM QUOS ODISTI, — scilicet in manus Chaldeorum, quorum libidine, id est idololatria, satiata est anima, id est appetitus tuus (2).

30. FERENTUR (id est facient) HEC TIBI.

31. IN VIA SONORIS (q. d. limitata es mores sororis tuæ Oolle, id est idololatriam Samarie): ET (id est idcirco) DABO CALICEM EJUS IN MANU TUA, — id est isdem penis te afficiam. Nota: Calicem vocat mensuram supplicii a Deo decretam (3). Hæc dicitur calix, ait Prado, alludendo ad calicem vini, qui morte damnat, ut fortius eam ferrent, præbebatur. Hinc calix significat penam mor-

tis, vel necis decretum et destinationem: aut potius, ut idem censet, alluditur ad compotores, qui certant in calicibus exhauriendis. Nos enim Deo quasi propinquamus calicem voluptatum: ille vicissim nobis calicem vindicte ad fundum, æque ut priorem voluptatum, exhauriendum. Verum hæc aretiora sunt: primum quod dixi, generale videtur, et apertissimum. Aluditur enim ad profectum convivii, qui symposiarcha vel modimperator dicebatur: hic enim singulis convivis suum calicem vini dabat et temperabat pro cuiusque ætate, appetitu et gustu: sic Deus pro cuiusque meritis calicem, id est sortem, penarum vel prætorum temperat et distribuit. Vide *Psalm. xv, 5*, et cap. LXXIV, 9. Unde sequitur: « Ebrietate et dolore repleberis. »

32. CALICEM SORORIS TUE BIBES (idem cum Samaria supplicium feres) PROFUNDUM (penarum magnitudine) ET LATUM, — ampio tempore captivitas 70 annorum.

QUE EST (ita Romana legitur, non es) CAPACISSIMA, — id est maxima, scilicet subsannatio. Verum ex Hebræo plane vertas, *quæ, scilicet calix, est capacissimus.* Hebræum ergo genus retinet Interpres. Calix enim Hebræis est feminini generis: *quæ ergo, id est quæ, scilicet calix, multus est ad capiendum, vel completendum.* Aliter Maldonatus. Legit enim, *quæ es capacissima, q. d. O Jerusalem, quæ nunc amplissima es, et frequentissime habitaris, eris in sibilum et stuporem propter solitudinem, ad quam redigent te hostes.*

33. CALICE, etc., TRISTITILE. — Septuaginta, *perditionis, vel deletionis, quod omnino es perdenda et delenda; hebræa est, calice solitudinis et vastationis.*

34. EPOTABIS USQUE AD FECES, — q. d. Totum calicem penarum hauries, extrema mala patieris.

ET FRAGMENTA EJUS DEVORABIS. — Est autem. Fragmenta enim devorari nequeunt. Sensus ergo est, q. d. Exhausto calice fractoque, etiam guttulas, quæ in fragmentis manserint, iam bere cogaris, hoc est calicem ebibere cogeris usque ad ultimam ejus guttulam. Quamquam et proprie capi potest. Sunt enim aliqui potores tam intemperantes et voraces, ut post vinum, vitra fracta hauriant et glutiant etiam cum vite periculo, quales vidi in aquis Spadanis, frustra ab his remedium mortis querentes, suamque recordum sero damnant. Unde sequitur: « Ubera tua, » præ dolore, « lacerabis. »

35. PROIEISTI ME POST JORPUS TUUM, — retrorsum post tergum, q. d. Mei oblitus es, me sprevisi, atque idola et voluptates mihi anteposulisti. Ita Theodoretus.

36. FILII HOMINIS, NUMQUID JUDICES? — nomine æquum est, o Ezechiel! ut iudices, id est arguas has meretrices? Deus jam populo, jam Propheta loquitur, q. d. Quid hæres, quid cessas, o Pro-

Jarchi et Kimchi. Eandem explicationem a magistro suo Hebræo haud dubie acceptam tradit Hieronymus: *Et denudabunt, inquit, te vestimentis tuis, quibus te ornaveram, et vas gloria tua, quæ tibi ad cærenonias templi aurea argenteaque concesseram.*

(1) « Hæc autem omnia faciam, inquit S. Hieronymus, ut perditâ pulchritudine, et vultu venefico deturpato, quiescat aliquando scelus tuum, et fornicatio, quam didicisti et exercuisti in Ægypto, ut postquam nasum auresque pendentes, nequaquam audes oculos tuos levare ad Chaldeos, et amatoribus pristinis ostendere fedelitatem tuam, nec recorderis amplius Ægyptiorum libidinis, quorum magnitudine carnum delectaberis. »

(2) « Prodest, inquit idem S. Hieronymus, Jerusalem inimicitias habere contra Assyrios atque Chaldeos, et nequaquam Ægypti recordari, sed tradi eis in manus ad puniendum, qui illam oderant: quibus ante non traditur, nisi satiata fuerit de eis anima ejus, ut postquam peritisset veterum peccatorum, tunc purgetur supplicis, et perdat omnes labores (id est, omnes opes suo labore parvas), quos arte meretricia composuisti, videtque iniquitatem suam et ignominiam; et sciat, quod hæc universa non si Dominus fecerit, sed fornicationes suas quibus fornicata est per gentes, quas supra enumeravit, ut eam coleret sinistrata. »

(3) Sicut quædam dantur cathartica, pergit idem S. Hieronymus, ut noxius humor, qui inest corporibus speratur, sic et Dominus dat calicem tormentorum meretricissimum, ut quidquid fellis amaritudinisque est, auferat a peccatoribus, et pristina eos restituat sanitate. Multa exempla sunt in Scripturis quod calix sepe accipitur pro penis ad supplicis (*Psalm. LXXV, 9; Isaie II, 37; Jerem. XXV, 15.*)

pheta! quin iudicas et condemnas hasce adulteras? Vide dicta cap. xxii, 2 (1).

37. SANGUIS IN MANIBUS EARUM, — suas manus macularunt, orientas adhuc habent manus ex sanguine Prophetarum, aliorumque innocentium quos occiderunt. Aliter Prado: Sanguinem, ait, goshere manibus, est de homicidio perpetrato gloriari, et sanguinem effusum quasi ostentare.

CUM IDOLIS Suis, — Septuaginta, cum cogitationibus, id est, ut Cyrillus, cum idolis quæ cogitantur, quæ animo et mente volunt et concupiscunt.

QUOS GENUERUNT MIHI (q. d. Filios quos mihi quasi marilo gignere debuerant, genuerunt, et) ORTULERUNT (idolis) AD DEBORANDUM, — id est, ut in eorum honorem igne cremarentur et devorerentur.

38. POLLUERUNT SANCTUARIUM MEUM, — tum aliis peccatis, tum in templo ponendo Baal et idola, ut dixit cap. viii, 10.

SABBATA MEA PROFANAVERUNT, — quia non mea sabbata et festa, sed Baal observant.

39. IN DIE ILLA, — q. d. Eadem die qua filios creaverant idolo Moloch, nisi sunt ingredi templum meum, illudque polluere, ac me irritare. Ita Chaldaeus.

ETIAM HEC FECERUNT IN MEDIO DOMUS MEÆ, — q. d. Etiam in templo meo idolis immolarunt, ut patet Jerem. vii, 30, et supra cap. viii, 10.

40. MISERUNT (nuntios) AD VIROS VENIENTES DE LONGE (ad Chaldaeos): ITAQUE EGCESSI VENERUNT, — scilicet Chaldaei amasii tui olim, quibus ut placere, te lavisti, linisti stibio, ornasti (2). Ornabant enim se luti ad festa idolorum, perinde ac meretrices se ornant iure ad amasios. Ita Theodoretus. Rursus significat Chaldaeos, æque ac Egyptios, cum in Iudæam venirent, magna pompa et magnificentia a Judæis exceptos fuisse, ac Judæos eis ostendisse suos thesauros et opes, ut fecit Ezechias, Isaia xxxviii, 2. Hi, inquam, venerunt, jam non amasii, sed jurati hostes tui, et furentes ac ruentes in tuam necem.

41. SEDISTI IN LECTO, — quasi femina. Femine enim, viris ad mensam discumbentibus, id est cubantibus, cubabant sedentes, eo quod in femina tarpis esset accubitus. Ita Valerius Maximus lib. II, cap. 1. Alludit ad meretrices se stibio ornantes, et cum amasii convivantes: Jerusalem enim idololatram toto hoc cap. comparat

(1) Consequens erat, ut qui Samariae et Jerusalem adulteria separatim describeret, pariter earum supplicia nuntiare, inquit S. Hieronymus.

(2) Promissive in singulari et plurali loquitur. Mor enim, vers. 42, suffixis pluralibus utitur, et vers. 43, iterum singulariter usurpat; versa autem 44, utriusque nomen exprimitur. Non igitur hic versus ad solam Oboliam referendus, ut Hieronymo visum..... Ceterum hunc morem tingendi oculos etiamnum illis in terris vigere, norunt omnes qui vel unum alterumve liberarum legerunt.

(Rosenmüller.)

meretrici fornicanti. Notat insuper morem mulierum, quæ se mire ornare et fucare solent, ut sedentes videantur esse regine, imo dea. Causæ præ viris idipsum faciunt, indagat Ambrosius Leonis philosophus, *prolem.* 159, ac respondet duas esse. Prior, quod salaces sint, virosque in sui amorem pellicere cupiant. Posterior, quod natura sint informes et turpes, eo quod natura in eis defect; hinc idipsum ornamentis et fucis instaurare conantur. Informes eas esse probat: « Quia, inquit, sunt mares imperfecti, et frigida temperatura. Hinc cum amola fuerint omnia ornamenta, nigricare ceruntur, et pallescere, et squalore: unde contemptui et odio habentur. Signum est, quod multi mares uxores suas contemnant, quia sæpe eas inornatas vident, ac ad meretriculas defleant, quæ non nisi ornate se exponunt. »

MENSA, — scilicet sacra, id est altare diis tuis ornasti, cap. xli, 22.

THYMIANA MEUM (quod mihi adolere debueras) POSUISTI SUPER EAM, — scilicet mensam, id est super altare idolorum, q. d. Thymiana meum idolis dedisti et incendisti.

42. ET VOX MULTITUDINIS EXSULTANTIS (hymnos et laudes deorum suorum canentis) ERAT IN EA, — juxta eam, circa eam, puta circa mensam, id est altare idolorum: aut potius, « in ea, » scilicet Ooliba, id est in Jerusalem, erat vox turbae exsultantis, uti mochi solent convertere ad meretrices in Iupanari, ibique exsultare et canere carmina amatorum.

ET IN VIRIS, — mochiis, qui ad eam conveniebant; supple, audiebatur vox exsultantis: aut potius: « Posuerunt armillas in manibus eorum (3), ut sequitur.

ET VENERUNT DE DESERTO. — Legit Interpres שְׂבַיִם *sebeim* per *schin*, vel per *sch* relativum שְׂבַיִם *sebeim*, id est qui veniebant: aut, ut Maldonatus, legit per duplex *beth* שְׂבַיִם *sebeim*, id est qui circum circa, id est undique veniebant. Jam Hebræi habent שְׂבַיִם *Sebeim* per *sin*, id est Sabæi, scilicet Arabus et Ethiopes, Abyssini. Septuaginta legerunt שְׂבַיִם *sobeim*,

(3) Ambiguum est. verbum שְׂבַיִם *sebeim*, *ponerunt*, sine referendum ad viros istos a deserto accersitas, ut hos dicat sororibus armillas coronasque dedisse; an vero ad ipsas sorores, Oboliam et Obolibam pertinet, inquit Capellus. Prior sensus ut profect, post *ostentatis* est שְׂבַיִם *lahem*, sabaudiendum. Ac ne obstare illi putis, quod armilla sint ornatus mulieribus proprius, meris fuisse antiquis memneris et feminis et viris armillas in brachiis gerere ornatus gratia. Sic II *Reg.* 1, 10, narratur milleim Madianitam armillam et brachio suis et coronam te capite oboliam obtulisse Davidi; *Nam.* xxxi, 59, promissæ viris et feminis tribuantur armillas. Unde Livius, lib. X, cap. xxv, Populium, vias, Scamilius et equites omnes, ob insignem multis locis operam, et cinctis armillisque argenteis donasse et refert. Et Valerius Maximus, lib. II, cap. vi, de aureis et argenteis armillis loquitur, quibus donati sunt equites quidam strenui.

id est abili: sed eodem omnia redeunt, q. d. Ooliba, id est Jerusalem, excepti Sabæos, secundum nomen suum vinosos, et ebrietati addictos, qui de deserto Arabie veniebant Hierosolymam, q. d. Non tantum speciosos et nobiles Assyrios, sed et villa mancipia, facem mundi, deformes Ethiopes, et latrones Sabæos adamavit hæc meretrix: imo eas suis armillis et coronis ornavit, amore ardens et insana. Ita S. Hieronymus et Latini omnes, ac Septuaginta et Chaldaeus, qui legunt, in manibus eorum, licet in Hebræo sit, in manibus eorum, quasi amasii meretricibus dederint armillas, non meretrices amasii. Forte corruptus est textus Hebræus, aut certe hic, uti et alibi הָיָה , id est eorum, capitur pro הָיָה *hem*, id est eorum. Notat miram libidinem Hierosolymitarum. Sed sub hac proprie intelligit idololatram, cuius causa, comes et effectus est libido et lascivia. Ita Theodoretus. Consequenter amasii sunt idola, quæ Ooliba, id est Jerusalem, ornavit suis armillis et coronis.

CORONAS. — Olim, ait Athenæus lib. XXV, sacrificantes, id quod diis offerebant, coronabant. Hinc Plautus in *Amphitr.*:

Serā, unguenta, coronas ferre Venari et Cupidini.

Idem in *Auul. prolog.*:

Has coronas floreas ut imponantur in foco nostro Lari.

Idem in *Pseudol.*:

Illam esse domum Jovis, Augurium menti queram corona dabit.

Et Ovidius, lib. III *Tristium*, eleg. 4:

Fornas cingitur florentibus ara coronis.

Causam dat Aristoteles libro *Sympos.*, nimirum ut significarent nihil diis mutilum, sed integra et perfecta esse offerenda. Corona ergo est perfectionis et plenitudinis symbolum. Hinc, ait Aristoteles apud Rhodigium lib. XXVII, cap. xxvi, in convivis accumulabant coronati, quasi augurantes fertilitatem annonæ, et rerum abundantiam. Sed prima hujus coronationis origo et causa fuit quod, cum multum biberent, ne capite dolerent, illud vinciebant fascia lanea vel lineæ. Hæc enim prima fuit corona, teste Festo. Deinde ad delicias addita sunt septem frondibus et floribus, vel calidis, quæ mollior meatus aperiant, ut vinum perspiret; id facit corona ex nardo: vel frigidis, ut astringant et reprimant vim vini; id facit corona ex violis, roseis et ex hedera. Liber sive Bacchus, ait Plu-

tarchus III *Sympos.* 1, hedera bacchantes coronavit, ut minus a vino derederent, hedera frigora suos ebrietatem restinguente. Hæc coronas vel imponebant capiti, vel fronti et temporibus circumdabant, vel e collo suspendebant. Ita Stuckius in *Convival.*

43. ET DIXIT, QUÆ ATTRITÆ SUNT, — id est assueta; Chaldaeus, *inveterata in adulteris*, q. d. Itane vetula hæc nondum satiata est sordibus meretriciis? Adhuc ad eas insane ruit? Adhuc fornicatur et pernicatur, ut sit quasi meretrix publica, provocans Chaldaeos, et omnes gentes ad suos demones et idola colenda? Aliter Chaldaeus, q. d. *Et dixit de cætu Israel, cuius populus inveteratus est in peccatis; nunc dimittit idola sua, et convertetur ad cultum meum; et non est conversus.*

(1) 45. VIRI ERGO JUSTI SUNT — Babylonii iustam de Jerusalem (æque ac fecerunt Assyri de Oolba, id est de Samaria) deposcent ulionem. Licet enim ipsi in se æque impii, et idololatras sint ac iniusti; erunt tamen iustiores justæ sententiæ Dei et justæ punitionis Judæorum. Impios enim per impios, idololatras per idololatras puniri decet, et vero juste punire solet Deus.

JUDICIO ADULTERARUM ET EFFUNDENTUM SANGUINEM, — id est eo supplicio, quo plesti solent adulteræ et homicidæ (utrumque enim est Jerusalem), scilicet ut lapidentur et concrementur, uti dixit cap. xvi, 38 et sequentibus.

46. ADDEC (id est prædic adducendam fore: vide *Comm.* XXIX) AD HAS MULTITUDINES (Chaldaeos, exercitum, scilicet Chaldaeorum); ET TRADE HAS IN TUBULTUM. — Chaldaeos, in *inveritum*; Hebræus, in *commotionem*, id est in trepidationem, fugam, dispersionem: juxta minas Moysi, *Deut.* xxviii, 25 et *Jerem.* xxxiv, 17.

47. LAPIDENTUR, — quasi adultera. Significat balistas, quibus lapides in Jerusalem jactati sunt Chaldaei: vel metaphorice significat excidium urbis, quod civitas quasi lapidibus fuit obruta.

48. DISCENT OMNES MULIERES, — omnes civitate et provincia.

49. ET DABUNT SCELUS VESTRUM (id est sceleri vestri, puta cultus idolorum, prædam) SUPER VOS, — q. d. Pro meritis scelorum punient vos

(1) Vers. 44: « Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem. » Quod sic explicat S. Hieronymus. Sic attrivisti frontem, ut nequamum secreto pulvisculi, vel mariti, vel hominum vitæ aspectum, sed instar meretricum publice prostitutamini, qui ingressi sunt ad vos quasi ad meretrices, certam vos polinere cupientes.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sub parabola ollae carniū igne excocta, percocta et liquefacte, significat carnes, id est cives Hierosolymā obsessa a Chaldaeis consumendos; ollam vero, id est ipsam Jerusalem, destruendam et comburendam. Secundo, vers. 15, moritur uxor Ezechielis, ipsique jubet Deus, ut eam non plangat, ut portendat exidium urbis, in quo quasi in communi omnium elado et comploratione nemo fratrem, patrem aut uxorem sit plangiturus. Hinc tertio, vers. 24, statuit Ezechielem Judaeis in portentum (1).

1. Et factum est verbum Domini ad me, in anno nono, in mense decimo, decima die mensis dicens : 2. Fili hominis, scribe tibi nomen diei hujus, in qua confirmatus est rex Babylo-nis adversum Jerusalem hodie. 3. Et dices per proverbium ad domum irritatricem parabolam, et loqueris ad eos : Haec dicit Dominus Deus : pone ollam : pone, inquam, et mitte in eam aquam. 4. Congere frusta ejus in eam, omnem partem bonam, femur et armum, electa et ossibus plena. 5. Pinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossium sub ea : effertur coctio ejus, et discocta sunt ossa illius in medio ejus. 6. Propterea haec dicit Dominus Deus : Vae civitati sanguinum, olla, cujus rubigo in ea est, et rubigo ejus non exivit de ea : per partes et per partes suas effice eam, non cecidit super eam sors. 7. Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum : non effudit illum super terram ut possit operiri pulvere. 8. Ut superinducerem indignationem meam, et vindicta ulciscerer : dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam ne operiretur. 9. Propterea haec dicit Dominus Deus : Vae civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram. 10. Congere ossa, qua igne succendam : consumerunt carnes, et coquetur universa compositio, et ossa tabescent. 11. Pone quoque eam super prunas vacuam, ut incalcescat, et liquefiat aes ejus : et conficitur in medio ejus inquinamentum ejus, et consumatur rubigo ejus : 12. multo labore sudatum est, et non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem. 13. Immunditia tua execrabilis : quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus tuis : sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te. 14. Ego Dominus locutus sum : Veniet, et faciam : non transeam, nec parcam, nec placabor : juxta vias tuas, et juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus. 15. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 16. Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga : et non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymae tuae. 17. Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies : corona tua circumligata sit tibi, et calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes. 18. Locutus sum ergo ad populum mane, et mortua est uxor mea vespere : fecique mane sicut praeceperat mihi. 19. Et dixit ad me populus : Quare non indicas nobis quid ista significant, qua tu facis ? 20. Et dixi ad eos : Sermo Domini : factus est ad me, dicens : 21. Loquere domui Israel : Haec dicit Dominus Deus : Ecce ego pol-luam sanctuarium meum, superbiam imperii vestri, et desiderabile oculorum vestrorum, et

(1) Notandum, inquit S. Hieronymus, quomodo a principio prophetiae usque ad presentem diem, quando obsideri cepit Jerusalem, per ordinem captivitas veniat. Primum gladius provocat (xxi, 8 et seqq.), deinde duae viae ponuntur, Ammon et Jerusalem, quarum ad dextram partem sors cecidit Nabuchodonosor (ibid. 23 et seqq.); conficitur argentum in civitate aë, stagnum, plumbum et ferrum, terra quoque non completitur, sed sensibus occupatur (xxii, 18 seqq.); postea sub nomine duarum sororum Deliz et Oolibos Samariae et Jerusalem peccata narrantur, quomodo illa sit capta, et ista respicienda. Ad extremum, nono anno, decimo mense, decima die mensis, in captivitate positio Ezechiel et his, qui cum eo erant, et tradiderant se cum rege Jechonia, ostenditur, qua die urbs cepit obsideri, et similitudo lebetis ponitur; ut quomodo carnes et ossa congesta in lebetem, incendio concrenantur, sic cuncta civitas cum suis interitura sit civibus, et nullus remaneat eorum, qui obsessi sunt, quia fame, gladio, pestilentia consumantur, et reliqua captiva ducuntur in Babyloniam.

super quo pavet anima vestra, filii vestri et filiae vestrae, gladio cadent. 22. Et facietis sicut feci : Ora amictu non velabis, et cibos lugentium non comedetis. 23. Coronas habebitis in capitibus vestris, et calceamenta in pedibus : non plangetis neque jebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris, et unusquisque gemet ad fratrem suum. 24. Et tunc Ezechiel vobis in portentum : juxta omnia quae fecit, facietis cum venerit istud : et scietis quia ego Dominus Deus. 25. Et tu, fili hominis, ecce in die qua tollam ab eis fortitudinem eorum, et gaudium dignitatis, et desiderium oculorum eorum, super quo requiescunt animae eorum, filios et filias eorum : 26. In die illa cum venerit fugiens ad te, ut annuntiet tibi : 27. In die, inquam, illa aperietur os tuum cum eo qui fugit : et loqueris, et non silebis ultra : erisque eis in portentum, et scietis quia ego Dominus.

1. IN ANNO NONO, — scilicet a captivitate Joachin. Ita omnes Hebraei, puta anno 9 regni Sedechiae. Nota : Eodem die, quo Nabuchodonosor cepit obsidere Jerusalem, scilicet anno 9, die 10 decimi mensis, ut patet IV Reg. xxv, 1, eodem, inquam, die haec Ezechiel in Babylone existenti idem revelatur. Unde jubet notari diem, ut postea, cum Judaei in Babylone, Hierosolymis per suorum litteras ita factum intellexerint, sciant Ezechielem esse verum Prophetam : et haec non casu, sed Dei providentia fieri contra Jerusalem. Ita S. Hieronymus. Hoc est quod subdit :

2. SCRIBE TIBI NOMEN DIEI HUIUS, — *g. d.* Nota et consigna hunc diem in Babylone, quia hoc ipso die Nabuchodonosor in Syria incipit obsidere Jerusalem. Hebraice est : *Signa tibi nomen diei, et os, id est substantiam, diei hujus, g. d.* Haec diem, ipsissimam hanc diem consigna, nimirum scribe et annota : *Decima die mensis decimi, anni noni transmigrationis Jerusalem, facta est haec ad me propheta de obsidione et exilio Jerusalem, in qua confirmatus est. Vatablus, corroborevit se, id est sua castra posuit et munivit, rex Babylois adversus Jerusalem.*

3. AD DOMUM IRRITATRICEM, — ad gentem et urbem Jerusalem, mihi rebellem, neque exasperantem, uti Noster verit cap. ii, 3, et cap. iii, 5.

PONE OLLAM. — Revera ergo obediens Deo Propheta, posuit carnes in olla ad ignem, ut non tantum verbis, sed et factis prophetaret. Olla est Jerusalem : aquae infusio est obsidio longa (nam longiore tempore aqua ab igne evaporatur, ut olla remaneat vacua, uti huc fontigisse patet vers. 11), et ejus calamitates; pecus pinguissimum sunt incolae ditiores, lauti et lasivi; carnes sunt cives; caput rex; cor Pontifex; viscera sacerdotis; armi magnates; femora milites; crura fabri et plebs; ossa sunt potentiores, vel ipsi magistratus; ignis est oppugatio inducens pestem et famem; frusta carniū ex olla extracta, et projecta in omnem ventum, sunt cives profugi, vel captivitate dispersi; rubigo est obstinatio Judaeorum. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Prado, Maldonatus et alii. Rursum, olla haec rubigine plena significat Jerusalem cedibus et sceleribus repletam, non posse nisi igne purgari : ac proinde

eam, et in ea cives a Chaldaeis concremandos, uti vers. 6 et 10 explicatur. Haec ergo parabola ollae, quam proposuit quoque cap. xi, 3. Ita Lacanus mulieres ollas in regum suorum justis pulsitabant per urbem discurrerent, ut ita civitates orbam rege, animo carere significarent, sicut olla illic inanes erant. Ita Pierius, *hierogl.* lvi.

Insuper, Eucherius in *Spiritual. form.* cap. vii : Olla, ait, cum sit condimentorum qua ad humanum victum pertinet, receptaculum, in sacris Litteris pro sobole, vel progenie solet accipi; nam, sicut ex olla desumitur quod ad victum facit; sic de humano vaseculo genitura depromitur, quae in multas hominum aetates propagatur. Ideo *Psalm.* lxx dicitur : « Moab olla spei meae, » id est Ruth Moabitis est progenies mea quam spe concepi : nam illa pariet Christum. Ita ipse et Pierius, *hierogl.* lvi, licet alius sit literalis ejus loci sensus.

Symbolice, olla sceleris, ac tetræ et carnalis o-vitæ est symbolum. Unde proverbium : « Ipsa olera olla legit, » a quod in eos dicitur, qui ita sceleribus assueverunt, ut ad ea nati videntur, utque non possint non peccare. Ita Catullus in Caesarem :

Hoc est quod dicunt : Ipsa olera olla legit.

Rursum, hi ollis incubant, ollas lingunt et figurant, ollas ostentant, his ollaris est Deus, mens tota in olla.

Quocirca hisce recte datur epitaphium illud coci :

Antoni, tibi pro tantulo sint arma, calina,
Olla, lebes, ligula, trulla, patella, veru.
Ungere non opus est unctum, neque adire corpus,
Cum satis ad Manes unctus et ustus eas.

Allegorie, olla haec ad vivum representat tartarum, et ollam Vulcaniam inferni. Est enim tartarus olla rubiginosa, carnis, et est carnalibus hominibus plena, perpetuis flammis imposita, de qua recte dicitur : « Vae civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram ! »

4. OMNEM PARTEM BONAM. — Significat optimum quemque militem, aequè ac civem in urbe conservandum.

ELECTA, ET OSSIBUS PLENA, — *q. d.* Optima quæque membra, quæ ossibus, quasi fulcris plena esse solent. Septuaginta vertunt: *Crus et armur carne ab ossibus separata*. Sed hæc versio non satis consonat Hebræo.

5. COMPONE QUOQUE OSSUM STRUES SUB EA. — Septuaginta: *Succeda ossa sub eis*. Ossa ergo hic sunt vice lignorum, et cum lignis ardent, coquantque carnes. Significant hæc, eadem innocentem esse causam obsidionis, et eorum ossa eos persequi, ac vicissim quasi sub olla succedere eorum ossa, posita in olla. Ita Vatablus, R. David et alii. Sic enim se explicat vers. 10: «Congere ossa (sub olla) quæ igne succedant: consumerunt carnes, et ossa (quæ in olla cum carnibus sunt) tabescent.» id est solventur et quasi liquescunt, ubi distinguit inter ossa quæ foris sub olla sunt, et ossa quæ intus in olla sunt: illa enim succedunt ut hæc tabescent. Hinc etiam explicans parabolam vers. 6 ait: «Væ civitati sanguinosa.» etc.

Aliter Prado, «sub ea.» id est intra ollam, ima sub carnibus ossa pone. Estque hoc probabile: nam ossa vix ardent, etiam cum lignis. Significat autem principes primo loco, quasi in fundo olle sint, obsidionis et excidii ignem sensores. Ita Maldonatus et R. Salomon.

EFFERVIT COCTIO EJUS, — *q. d.* Pressura obsidionis ita invaluerunt, ut discocia, id est percocta sint etiam ossa, licet durissima et coctioni inepta, hoc est fortissimi et potentissimi Iudeorum fame, gladio, peste consumpti sint, aut dispersi. Effervit, id est jamjam effervescent. Unde hebraice est: *Bullire fac bullitiones ejus*.

6. VÆ CIVITATI SANGUINOSA. — Væ Jerusalem cadibus, etiam innocentium, ac sceleribus oppletis, et infam! Vide cap. xxii, 2. Hic parabolam explicat Propheta.

HEBICO, — adustio, puta sordes carniū adustæ, quæ ollæ adherescunt, non spuma, ut voluit Vatablus et R. David, qui vertunt et explicant, *q. d.* Hæc olla bullivit diu, sed non est desumpata, id est a sceleribus repurgata. Verum spuma ab igne, aqua ebulliente, sicut dispellit et evomit: atque Hebræum חֶלְוֵת *chelata* significat rubiginem, non spumam, ut patet vers. 11. Rubigo est impietas et obstinatio (1). Hinc alludere Apostolum *Hebr.* xiii, 14, cum ait: «Deponentis omne pondus, et circumstantis non peccat-

(1) De nominis חֶלְוֵת *chelata*, apud nostrum tantummodo, et quidem hoc solo capite, obvi, ceterisque dialectis ignoti, significatione, non dubitatos fuisse interpretes, si rei metallicæ peritum interrogasset, oberrat Michaelis in *Supplem.* pag. 746. «Ille enim, inquit ex filo orationis, eos docuisset, quam ex Vulgata lexico suo intulit Rouchimus, *rubiginis*, nomen, a *חל*, primo proditam (sic) nunc verum esse: hæc enim ita depellit solet, ut cuprum candefactum aqua mergatur, quod ubi factum, squamarum instar a cupro decidit (enerem cupri has squamas vocat); solo si igne utar, candefactasque cuprum, non squamæ quidem formam accipit, sed tamen deteri potest.

tum,» censent ibidem (Eumenius et Vatablus; pro *circumstantis* enim ipsi vertunt, *tenaciter adherescens*: quasi Apostolus nos et corpora nostra comparat ollæ; peccatum vero et concupiscentiam adustioni, sive sordibus carniū adustarum, quæ ita defricari nequeunt, quin reliquæ remaneant et ollæ adhererent. Rubigo enim in metallis sita, in ollis adustione contrahitur, arida et rubra, ollas et metalla paulatim absorbens, diæta a colore: nam veteres robur, rubrum vocabant.

PER PARTES, ET PER PARTES 50AS EJUS NAM: NON CECIDIT SUPER EAM SORS. — Vatablus, *frustillatum*, sive *per frusta evocata ollam*, *q. d.* Singula frusta exitus, et proijce, ut significet cadavera civium non omnia simul, et eodem tempore, sed successive, et sigillatim (ita ut nullus superstes remaneat) unum post aliud proficienda *sine sorte*, id est sine delecto. Rursus, *sine sorte*, id est non sortilo occiduntur, ut aliquando fieri solent, ut declinas vel centesimus, in quem cadit sors, plebatur; uti in Thebæis martyribus factum legitur, sed ad unum omnes paulatim sine discrimine, fame, gladio, peste consumerunt vel capiuntur. Ita Apollinaris, S. Hieronymus, Maldonatus et alii.

7. SANGUIS ENIM EJUS, — scilicet Prophetaurum, innocentum parvulorum a Manasse et aliis effusus, implevit Jerusalem quasi ollam ad os, lib. IV *He.* xii, 16. Hinc ex lege et poena talionis, ipsi pariter intra mœnia, in urbe quasi in olla conclusi, obsidione Babylonica libabantur, ardebant, contabescunt.

Allegorice, ob sanguinem Christi effusum, I rusalem quasi olla conclusa et succensa est a Ti

Anagogice, olla est orbis rotundus, qui in fi mundi conflabit, ut omnes ejus sordes et se lera, in eo commissa, comburantur et expiantur ita S. Hieronymus.

Tropologice, olla semper bulliens, in malis desiderii, tum doloribus et angoribus Nam ut ait S. Hieronymus: «Quot sunt vitia, tot sunt animi tormenta.» Et S. Ambrosius: «In plus ipse sibi pœna est, justas gloria.» Et S. Bernardus: «Nil est in hac vita laboriosius, quam desiderii terrenis æstuarè; et nihil quietius, quam sæculi hujus nihil appetere.»

IN MEDIO EJUS EST, — *q. d.* Sanguis, id est cordis et seclus ejus in propatulo publico omnibus expositum et manifestum est. Vide cap. xxii, 3 et 13; unde sequitur:

SUPER LIMPIDISSIMAM PETRAM EFFUDIT ILLUM. — Vatablus, *in eminentè petra*, scilicet colles erant in valle Ennon, et alibi, iique petrosi, ubi innocentes mactabant. Melius Noster vertit, «limpidissimam.» Non enim significat locum emians, sed saxeus, et tersus, ac sine pulvere, ubi scilicet pulvis non posset sanguinem imbibere et tegerè. Unde explicans subdit:

NON EFFUDIT ILLUM SUPER TERRAM, UT POSSIT OFF-

MI RI PULVERE, — *q. d.* Jerusalem non abscondit suas eades, sanguinem et cadavera, sed aperte et publice eas fecit, et exposuit. Sic Christus in Golgotha rupe ab eadem occisus est. Ita S. Hieronymus et Theodoretus. Qui et addit: Sanguis, inquit, non in terra effusus, et ab ea absorptus, sed super glabrum lapidem injectus est, qui continenter servatur ut eos accuset, qui illum effundere ausi sunt. Sic Abimelech occidit 70 fratres super lapidem unum, *Judic.* ix, 5; quia volebat sanguinis remanere vestigia et memoriam. Ita parricida ex parricidio gloriam et nomen captabat, sicut Erostratus incendit templum Diane, ut hoc factu ex sacrilegio nomen suum celebraret et æternaret.

Mystice S. Gregorius, lib. XV *Moral.* cap. xix: «Sanguis, ait, super limpidissimam petram effunditur, quando malitia cruento mentis in afflictione justæ animæ grassatur.»

8. UT SUPERINDUCEREM INDIGNATIONEM MEAM. — Vox ut non finem, sed consecutionem significat, *q. d.* Inde factum et consequentum est, ut indignationem meam ei superinducerem. Unde hebraice est: *Ut accendere faceret iram meam*. Quocirca:

DEDIT (id est dabo) SANGUINEM EJUS SUPER PETRAM LIMPIDISSIMAM, — *q. d.* Ego etiam vicissim aperte et publice eam puniam; sicut publice peccavit, ita publice a me plebetur. Aliter Maldonatus, *q. d.* «Ut superinducerem,» id est, idcirco permisi ut sanguis quem illa effudit, non in terram, sed in petram caderet, ut eum videns, contra illam indignationem meam et ultionem sumerem: «Dedit ergo » sanguinem ejus, » quem illa effudit, «super petram limpidissimam,» id est, permisi ut non super terram caderet, sed super petram, ne pulvere operiretur.

9. CUIUS EGO GRANDIEM FACIAM PYRAM. — Hebraice, *Etiam magnum faciam rogam*, *q. d.* Jerusalem multum sanguinis fudit: ita et ego magnum supplicium et incendium illi immittam.

10. CONGERE OSSA. — Hebræus et Chaldeus, *Multiplica ligna, succende ignem*, ut grandem facias pyram. Noster melius pro *עצים etiam*, id est ligna, legit *עצים alsamim*, id est ossa. Explicat enim parabolam ollæ et ossium, de quibus vers. 3.

ET COQUETUR UNIVERSA COMPOSITO, — scilicet commixtio carniū in olla. Unde Septuaginta vertunt, *minuetur jusculum*, sive ipsum jus carniū; Vatablus, *condiam condimentum*, *q. d.* Uti caro conditur aromatibus, ut fiat spidior: ita Jerusalem condiam ærumnis, ut Dei justitia, æque ac hostes ex eis deflectionem capiant, quasi ex cibo bene condito. Ita R. David. Rursus Maldonatus et alii vertunt: *Coquam decoctionem pigmentorum*, id est excoquam illos, sicut pharmacopœa sua pharmaca et pigmenta coquere solent, donec scilicet omnia consumantur, et tertium quiddam lat.

OSSA (in olla, id est principes in Jerusalem) TA-

BESCENT, — id est calore et estu afflictionis; puta fame, peste et gladio consumerunt; Chaldeus vertit: *Fortes ejus insanient*.

11. PONE QUOQUE EAM SUPER PRUNAS VACUAM, UT INCALESCAT, ET LIQUEFIAT ES EJUS, — *q. d.* Carne exempla et consumpta, ipsum es olle igne liquescet, et olla cum sua rubigine absorbetur, id est civibus cæcis, ipsa urbs Jerusalem incendio consumeretur.

Symbolice hæc adaptat Romæ 2 Longobardis vastatæ S. Gregorius, hom. 18 in *Ezech.* sub finem: «Ossa, ait, sunt magistratus et potentes; caro est populus. Quia enim senatus, ait, deest, populus interiit; et tamen in paucis qui sunt, dolores et gemitus quotidie multiplicantur, jam vacua ardet Roma. Jam enim et ipsa olla consumitur, in qua prius carnes et ossa consumebantur, quia postquam defecerunt homines, etiam parietes cadunt.»

12. NON EXIVIT RUBIGO EJUS, NEQUE PER IGNEV, — malitia Iudeorum igne non est abrasa. Hoc est quod ait Jeremias cap. vi, 29: «Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflavit consolatory malitiae enim eorum non sunt consumptæ.»

Allegorice S. Hieronymus, *q. d.* Malitia Jerusalem non est purgata per Christum, qui in ea fatigatus est, æstuvavit, sanguinemque sudavit, vel potius per Titum eam vastantem et incendientem.

13. DONEC QUIESCERE FACIAM INDIGNATIONEM MEAM IN TE, — *q. d.* Donec furorem in te effundam, te occidam et vastem; itaque cesset indignatio mea.

Secundo, et melius, *q. d.* Donec exhausero et exstavi vero omnem iram meam, donec omnia te vindictæ meæ in te effuderò; ut illa, simulque ira mea in te quiescant et sepeliantur. Vide dicta cap. xvi, 42.

14. VENIET, — jam adest ultio et dies ultionis decreta. Unde Hebræa habent *וַיָּבֵא* *baa*, qui in ea fatigatus est, quare minus recte Maldonatus legit, *veni*, *q. d.* Ades dum, et perfaciam in te que locutus sum.

NON TRANSEAM, — non prætermittam quod minatus sum. R. David, non *retrocedam*, id est non discedam a sententiâ mea; Septuaginta, non *differram*.

16. TOLLO A TE DESIDERABILE. — Hic est secunda pars capituli, qua ab obsidione transit ad eversionem urbis, eamque adumbat per aliam parabolam, scilicet per mortem uxoris: «Tollo» ergo «a te desiderabile,» id est uxorem tuam gratiosam et amabilem, quia enim qui amat rem, sæpe in eam oculos conjicit; hinc desiderium oculorum significat rem charam, scilicet: «Ubi oculi, ibi amor; ubi manus, ibi dolor.»

IN PLAGA. — Id est, ut Hebræus, *violenta morte*, scilicet, subito morbo, vel casu potius et vi illata, significat enim Jerusalem, vi allata a Chaldeis subito evertendam. Improvisa enim mors et excidium magis affligit et percillit, tela enim prævisa minus feriunt.

ET NON FLANGES, — ne plangas, ne plores. Hæc

enim futura significant Dei præceptum; quare per imperativum exponenda sunt.

17. INGENISE TACENS, — secreto gemere, ut gementem tibi nemo audiat. Aliter Chaldaeus et Hebraei vertunt, scilicet: *A gemitu tace, q. d. Ne quidem gemere tibi permittit. Sed melius Noster et Septuaginta vertunt; nam vers. 23, explicans parabolam ait: Unusquisque gemet ad fratrem suum, id est silens lugebit.*

CORONA VIA CIRCUMLIGATA SIT TIBI. — « Corona, » id est fascia qua sacerdotes pileum quasi coronant, et capiti aptant; vel certe coronam vocat ipsum pileum rotundum, qui instar coronæ caput coronat et circumdat, quales erant mitrae et flaræ sacerdotum, ac nunc sunt turbantii Turcarum: hæc enim hebraice vocantur *כִּתְרוֹת* *peer*, id est decor et gloria capitis; ac habebant lemniscos aut vittas quasdam, quibus capiti alligabantur. Erat enim Ezechiel sacerdos, ideoque mitra quasi corona vestiebatur. Aut denique coronam vocat capillum, puta cesariem in rotundum vel attonsam vel potius colligatam: ita Septuaginta; vertunt enim: *Erant crines tui colligati super te*, uti legitur S. Hieronymus et Theodoretus. Verum editio Romana Septuaginta legit contrarie: *Non erant crines tui colligati super te*. Sensus est, *q. d. Noli lugere, nec more lugentium comam pileum aut fasciam cum coronantem deponere, et calceos exuere, ut nudo capite et pedibus incedas; nec os velabis, aut veste teges, ut pullati faciunt. Ita S. Hieronymus.*

Ita Græci olim et Romani in funere deponabant coronas. Audi S. Hieronymum ad Heliodorum in *Eptiaph. Nepotiani*: « Proponunt, ait, innumerales viros, et maxime Periclem, et Xenophontem Socraticum; quorum alter, amissis duobus filiis, coronatus in concione disseruit, » ut ostenderet se non dolere, nec lugere. « Alter, cum sacrificans filium in bello audisset occisum, deposuisse coronam dicitur: et eandem capiti reposuisse, postquam fortiter in acie dimicantem reperit occidisse. » Sed de his mox plenius et plura.

Nota hic ritum lugendi defunctos, usitatum apud Indeos. *Primo*, deponabant coronas, vestesque soltas, ac lugubres induebant. Sic Gentiles insignia magistratus in luctu ponebant, uti narrat Tacitus lib. III in *Funere Germanici*. Idem etiam faciunt Sine, qui moriente aliquo suorum, ita lugent, ut magistratu se ad aliquot annos plane abdicent, domique in silentio vitam agant. Annulos eos mutasse liquet ex Suetonio, qui, Augusto mortuo, quosdam censuisse tradit: « Exequiarum die ponendos annulos aureos, ferreosque sumendos. » Livius, lib. XXXIV: « Quid scid, inquit, in luctu quam purpuram atque aureum deponunt? » Ovidius, lib. VIII *Metamorph.*, de Althea, cum conspiceretur fratres exstinctos:

Quæ plangere data mensis clamoribus urbem
Impiæ, et auratis mutavit vestibus atra.

Huc pertinet epigramma C. Cilni Mæcenatis in floratum, quod est apud Isidorum libro XIX, cap. XXXII:

Lugens te, mea vita, nec auratis,
Beryllis neque, Flacca, nec nitidæ
Semper candidis quero margaritas
Nec quos Thyra lima perpolivit
Anellos, nec Jaspis lapillos.

Quin et apud Romanos in publico principum luctu erat justitium: consules sedebant vulgari sede in curia, eis fasces præferbantur inversi. Læta omnia vitabant, abstinebant a publico. Audi Tacitum, lib. III in *Funere Germanici*: « Hos vulgi sermones audita mors adeo incenit, ut ante edictum magistratum sumpto iustitio desererentur fora, clauderentur domus, passim silentia et gemitus. » Peto Albinovanus in elegia de morte *Drusi*:

Jura silenti, matæque jacenti sine vindicæ leges,
Aspicitur toto purpura nulla foro.

Serundo, Judæi in luctu calceos ponebant, incedebantque nudipedes: unde Ezechiel jubet hic Deus, ut calceatus incedat, ne mortem uxoris excaleatus lugeat.

Tertio, velabant os, quasi vocem et respiracionem sibi interdicerent in luctu ejus qui utrumque in morte amiserat. Sic apud Romanos, si mortuus liberis reliquisset superstitis, ex his filii quidem velatis, filia vero apertis capitibus in funus prodibant, uti docet Plutarchus in *Problem. Rom. probl. 14*. Quin et comam resebant, eamque ponebant super mortui pectus. Ita factum in funere Virginie, filie Virginiæ, tradit Dionysius Halicarnæensis, lib. XI. Et Ovidius ait lib. III *Metamorph.*, de sororibus Narcissi:

Planxere sorores
Naiades, et sectos fratri imponere capillos.

Quarto, abstinebant conviviis. Paulus, lib. II *Sentent.* cap. XXI: « Qui luget, ait, debet abstinere a conviviis. » Cicero ad *Attic.* lib. XII, in *obitu Tullie*: « Cum, ait, mihi carentium sit convivio, malo id lege videri facere, quam dolere. » Imo et foco abstinebant. *Juvenalis, Satyr. 3*:

Tunc geminus casus urbis, tunc odium ignea.

Ubi vetus Interpres: « Nec focum, inquit, in nostra domo fieri patimur, quod et lugentes observare solent. »

Nec cibos lugentium, — *q. d. Ex epulo funebri, sive ex exequiis non comedes. His omnibus significat in morte et occasu Jerusalem vicinos non facturos luctum, sed gavissuros; et Jerusalem nullum habituram qui sibi condolet, sequæ consoletur: imo tantam fore cladem et omnium communem dolorem, ut nemo alterius etiam amici fratris dolore et morte tangatur. Ita Theodoretus. Simile est *Jerem. xvi, 5*. Vide ibi dicta.*

18. ET MORTUA EST UXOR MEA, — uti Deus prædixerat vers. 16.

FACIQUE MANE Sicut PRÆCEPERAT MIHI, — id est caput coronavi, peces calcavi, nullumque luctus signum dedi.

Morditer, discite hic viros sapientes et divinos, quales erunt Prophetae, non debere nimis lugere et plangere clades, tum privatas, tum publicas, et quasvis ærummas hujus vite; sed potius in iis se resignare et conformare divinae voluntati illas immittenti, aut permittenti: præsertim, quia mens sapientis in cælo et Deo defixa, omnia sublunaria, sive bona, sive mala, parva et exilia aestimat, uti revera sunt, respectu celestium et inferorum.

Adde: Scit sapiens mortalia omnia morte damnata esse: scilicet, post peccatum genus humanum hisce ærumnis addictum: scilicet, ab omni avo talis fuisse regnorum eversiones, clades et strages. Itaque nihil hic videt novum quod miretur et doleat: præsertim cum dolor hic et tristitia, nec sibi, nec aliis utilis (nec enim per eam clades inferendæ impedire, aut illatas revocare et integrare potest), sed potius damnosa et noxia sit, ipsamque calamitatem augeat et duplicet, *Eccli. xxx, 24*:

« Tristitiam longe repelle a te; multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa. » Cassianus, lib. IX *De Institut. renunt.* cap. XII, ait: « Omnis tristitia, præter illam, quæ vel pro salutari poenitentia, vel pro studio perfectionis, vel pro desiderio suscipitur futurorum, quasi tristitia seculi, et quæ mortem inferat, æqualiter repellenda est, ac sicut fornicationis spiritus, vel phylargyria, de nostris cordibus penitus extrudenda. » Seneca quidquid dolorem patit, id minimum putat, id est rem risu dignam. Idem, *epist. 77*: « Præcogitati, ait, mali mollis ictus venit; ideo sapiens assuescit futuris malis, et quæ alii diu patiendi, levia facit sui cogitando. » Sorvius Sulpicius consolans Ciceronem de obitu Tullie filia: « Nullus, ait, est dolor, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat. » Et Sophocles: « Tempus, ait, est facilis deus, » qui omnia lenit et molliat, atque æoleis medetur omnibus. Hoc precipit meditando sapiens. Aaxagoras, audita filii nece apud Trojam, ait: « Sciebam, ait, me mortalem genuisse. Sciebam me eum in mortiferum bellum, non in epulas mittere. » Nimirum, inquit Cicero, lib. III *Tuscul.*:

« Hæc est præstant et divina sapientia, percepas penitus et pertractas humanas res habere: nihil admirari cum acciderit; nihil antequam evenierit, non evenire posse arbitrari. » Seneca, *epist. 86*: « Demetrius noster, ait, vitam securam, et sine ullis fortunæ incursionibus mare mortuum vocat. Nihil habere ad quod exciteris, solus demontatione et incursu firmitatem animi tui tentes; sed in otio inconcusso jacere, non est tranquillitas, sed malitia. Atticus iste Stoicus dicere solebat: Malo me fortuna in castris suis, quam in deliciis habeat. Torqueor, sed fortiter, bene est. » Et lib. *De Provident.*, ante medium: « Nihil,

ait, mihi videtur infelicius eo, cui nihil unquam evenit adversi; non licet enim illi se experiri. Male de illo dii judicant; indignus est visus a quo vinceretur aliquando fortuna, quæ ignavissimum quemque refugit. » Et inferius: « Miserum te judico, quod non fuisti miser, transisti sine adversario vitam. » Cicero, III *Tuscul.*: « Mortalis nemo est quem non attingat dolor morbusque; multi sunt humandi liberi, rursus creandi; mors est finis omnium. Reddenda est terra terre, tum vita omnibus metenda ut fruges. Sic jubet necessitas feracide conditionis humana, quasi cum Deo pugnare prohibeat. » Euripides in fine *Phœnissarum*: « Quid, ait, ista lamentor, et frustra deploro? Mortali ferendum est, quidquid immittit Deus. »

Hermes Episcopus et martyr, discipulus S. Pauli, in libro qui inscribitur *Pastor*, qui citatur et probatur a Dorotheo, Damaso et aliis Patribus, visione quinta, mandato decimo, narrat sibi apparuisse angelum in figura pastoris, et inter alia ei dixisse: « Tristitia omnium spirituum nequissimum est, et pessimum servis Dei, et omnium spirituum extermiat, ac contribulat Spiritum Sanctum; atque oratio tristis hominis non habet virtutem, ut ascendat ad altare Dei: sicut enim vinum mixtum aceto, eandem suavitatem non habet; sic et tristitia Spiritui Sancto mixta, eandem orationem mundam non habet. »

Denique Psaltes, *Psal. LXXVI, 3*: « Renuit, ait, consolari anima mea: memor fui Dei, et delectatus sum. » Unde Nemesius, lib. *De Natura hominis*, cap. XIX: « Qui, inquit, in hisce (tristibus) se contemplationi rerum totum tradiderit, nihil omnino commovebitur, cum se ab his rebus quæ in hominum vita geruntur, semoverit, et cum Deo conjuxerit, juxta illud *Psal. LXXVI, 4*: « Delectare in Domino. » Et Cassianus, lib. IX *De Institut. renunt.* cap. XIII: « Hanc, ait, perniciosissimam passionem tristitiæ sic expellere poterimus, si mentem nostram futura spe, et contemplatione promissæ beatitudinis erigamus. »

Vis exempla constantie in publica clade, eam gentiliū? Antiochus a L. Scipione ultra Taurum montem imperii finibus summotus, cum Asia provinciam vicinasque ei gentes amisset, grati se agere populo Romano dixit, quod nimis magna prouocatione liberatus, modicis regi terminis uteretur.

Prudenter Solon, neminem, dum adhuc viveret, beatum dici debere arbitrabatur, quod ad ultimum usque fati diem incipit fortunæ subiecti essemus. Felicitatis igitur humane appellationem mors consummat. Idem cum ex amicis quemdam graviter merentem videret, in arenam perditum, hortatusque est ut per omnes subsectorum afflictiorum partes oculos circumferret. Quod ut factum animadvertit: « Cogita nunc tecum, inquit, quod multi luctus sub his tectis, et olim fuerint, hodieque versentur, insequentibusque seculis sint futuri; ac mitte mortuam incommoda tax-

quam propria dolere. » Quam consolatione demonstravit urbes esse humanarum cladum coepta miscranda. Idem aiebat: « Si in unum locum euncti mala sua contulissent, futurum ut propria deportare domum, quam ex omni miseriarum acervo portioerem suam ferre mallent. » Quo colligebat non oportere nos quae fortuito patimur, praecipue et intolerabilis amaritudinis iudicare. Ita Valerius Maximus, lib. VII, cap. II.

Verum illustriores constantioresque habemus fideles. Ezechias rex audiens ab Isaia suos thesauros et posteros tradendos esse in manus Chaldaeorum: « Bonus, ait, est sermo Domini, quem locutus est; sit tantum pax et veritas in diebus meis. »

Irene a Nioophoro servo suo imperio defecta: « Ego, ait, Deo acceptum refero, quod me orphanam et indignam ad Imperii clavum collocavit; quod vero me iam deici permittit, meis peccatis ascribo. In cunctis autem bonis, ac malis omnibus sit nomen Domini benedictum. » Ita Paulus Diaconus, lib. XXIII *Rerum Romanarum*.

Pius II Pontifex audiens suum in Picenis exercitum ab hoste deletum, nihil motus: « Nostrum, ait, erit jam vincere, qui victi sumus. Fortuna belli nobiscum est; nam eos, quos primum fovet, postea destituit. »

Ferdinandus Aragoniae et Neapolis rex, regno a Gallis exutus, et accepta interim nova clade, ad Semeneriam, eodem prope ac si vicisset, spiritus gessit: querebatur tantum se sua opinione deceptum, ac nihil de fortuna dubitare, quae jam pluribus ostentis maturum in regnum patriamque reditum omnino despondisset.

Henricus VI, Angliae rex, ab Eduardo emulo suo regno privatus, et in vincula coniectus, occiso insuper filio, gratias egit Deo, quod hoc sibi in vita Purgatorium dedisset, quo peccata expiaret. Testis est Polydorus, lib. XXIV.

Vis exempla privata, et propria huic loco, eorum scilicet qui uxorum, filiorum, et suorum obitum aequo et forti animo tulerunt? Audi profana. L. Aemilius duos habebat filios, quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem praecessit; alter in triumphali carru conspectus, post tertium diem expiravit; quem casum Aemilius eo robore animi sustinuit, ut ad populum de rebus a se gestis verba faciens, dixerit: « Cum in maximo proventus felicitatis vestrae, Quirites, timeam ne quid mali fortuna moliretur, deos precatus sum, ut, si adversi quid populo Romano immineret, totum in domum meam converteret. Quapropter bene habet se res; annuendo enim vobis meis id egerunt, ut vos potius meum casum doleatis, quam ego vestrum ingemiscerem. » Ita Valerius Maximus, lib. V, cap. X.

Lacena cum filium, quem unice amabat, in praelio interfectum audisset, dixit: « Idcirco eum generavi, ut esset qui pro patria non dubitaret mortem proletere. » Testis est Plutarchus in *Apoph-*

thegm. Discite ergo ita liberos procreandos, ut mineris his a natura, et accipiens spiritus, et reddendi, eodem momento temporis legem dici.

Atheniensis quidam Elpinicen fillam exanimem indecore legebat, prostratus humi, et vociferans: « Quas inferias tibi faciam, filia? Quid tecum sepeliam? » Superveniens Sextus Philoosophus: « Maximum, ait, munus dederis filiae, si moderate luceas. » Ita Philostratus in *Sophist*.

Amasis ad quemdam filii privatum dixit: « Si non tristatus es cum nondum filius esset, ne nunc quidem dolore debes, cum non amplius est. »

Quirinus sophista amicis eum de morte filii consolantibus: « Quando, inquit, potius apparebo vir quam nunc? » Sentiens dolorem quidem esse acerbum, sed hoc fortitudinis laudem fore splendidiorem. Ita Philostratus.

Herodem sophistam immodice lugentem Potuicis obitum praematurum, cum vellet illi cursum et equos velut ascensuro jungere, atque etiam eonam apparare, adiit Demonax: « En tibi, ait, a Polluce litteras. » Exhilarato Herodi, et quid vellet sciscitanti: « Incaus te, inquit, quod veneris ad ipsum venire. » Significans Pollucem ad ipsum non rediturum, sed recte parari curram, si vellet sequi defunctum.

Horatius Pulvillus, cum in Capitolio Jovi optimo maximo aedem pontifex dedicaret, interque nuncupationem solemnium verborum postem tenens, mortuum esse filium suum audisset; neque manum a poste movit, ne tanti templi dedicationem interrumpere, neque vultum a publica religione ad privatum dolorem reflexit; ne patris magis, quam pontificis partes egisse videretur.

O. Marius rex superioris Catonis in consulta collega, filium summæ pietatis, magne spei, et quae non parva calamitatis accessio fuit, unicum amisit. Cumque se obitu ejus subritum et eversum videret, ita dolorem altitudinis consilii evocavit, ut a rogo juvenis protinus curiam periret, senatumque quem eo die lege haberi oportebat, evocaret.

Princeps Atheniensium Pericles, intra quadri-duum duobus mirificis adolescentibus filiis spoliatus, his ipsis diebus et vultu pristinum habitus retinente, et oratione nulla ex parte infractio concionatus est. Ille vero caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit: ut nihil ex veteri ritu propter domesticum vulnus detraxeret. Non sine causa igitur tanti roboris animus, a Olympii Jovis cognomen descendit.

Xenophon, quod ad Socraticam disciplinam attinet, proximus a Platone felicis ac beatae fortunae gradus, cum solemne sacrificium perageret, et duobus filiis majorem natu nomine Gryllum apud Mantinea in praelio occisum cognovit, ne ideo institutum deorum cultum omittendum putavit; sed tantummodo coronam deponere contentus fuit, quam ipsam, percunctatus quomodo occidisset, ut audiret fortissime pugnantem

mertisse, capiti repositis: numina, quibus sacrificabat, testatus, majorem se ex virtute filii voluptatem, quam ex morte amaritudinem sentire. Haec Valerius Maximus, lib. V, cap. X. Audi S. Hieronymum ad *Heliodorum*, dum eum consolatur in morte Nepotiani necis: « Quid memorem, inquit, Romanos duces, quorum virtutibus, quasi quibusdam stellis, Latinae micant historiae? Pulvillus Capitolium deificans, mortuum, ut nuntiabatur, subito filium se jussit absente sepeliri. L. Paulus septem diebus inter duorum exsequias filiorum triumphans urbem ingressus est. Praetermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scaevolas, Metellos, Scauros, Marios, Crassos, Marcellos, atque Aufidios, quorum non minor in luctu, quam in bellis, virtus fuit; et quorum orbitates in *Consolationibus* libro Tullius explicavit, ne videar potius aliena, quam nostra quaesisse. Quaque et haec in suggillationem nostri breviter dicta sint; si non praestet fides, quod exhibuit infidelis. »

Denique luctus, ac ejulatus et fletus funebris legibus duodecim tabularum Romanis vetitus erat. Verum haec exilia sunt, si cum fidelium moderatione, robore et aequanimitate conferantur.

S. Job, et bonis et prolibus omnibus eodem tempore privatus, non ingenuit, non Deum, non homines incausavit: sed Deo se resignans, eum benedixit: « Dominus, ait, dedit, Dominus audivit; sit nomen Domini benedictum. »

Huic virtute suppar, sexu licet inferior et infirmior, fuit S. Paula Romana, ait S. Hieronymus in *Epistola Epitaphio*, cum ei dispendia rei familiaris, et totius patrimonii eversio nuntiaretur: « Quid, ait, prodest homini si universum mundum lucraret? » Et: « Nudus exivi de utero matris meae, nudus et redibo. Sicut Domino placuit, ita factum est. »

S. Bernardus noluit plangi S. Malachiam mortuum in Claravalle; sic enim scribit in *eius Vita*: « Et revera quid rationis habet immoderatus plangere Malachiam, quasi non sit pretiosa mors ejus, quasi non sit magis somnus quam mors, quasi non sit mortis portus, et porta vitae? Malachias amicus noster dormit, et ego luceam? Lucus iste usu se, non ratione tueret. Si Dominus dedit dilecto suo somnum, et talem somnum in quo haereditas Domini, filii merces, fructus ventis, quid horum videtur fletum indicere? Ergone iam illum qui fetum evasit? Ille tripudiat, ille triumphat, ille atroductus est in gaudium Domini sui, et ego eum plangam? Cupio mihi haec, non illi invidere. »

Aequae generosae, imo generosiores fuerunt martyrum matres. Mater septem Machabeorum, II *Machab*, VII, S. Symphorosa et S. Felicitas, aequae septem filiorum matres et heroinae: quae in filiorum morte pro Deo obita exultarunt, eosque ad mortem capessendam, et vultu, et verbis, et exemplis incitavit.

Talis fuit et S. Sophia mater octo filiarum, Fidei, Spei et Charitatis, quas illas adhuc impubes ad martyrium efformavit, et accendit: vixit tripliciter et quadrupliciter martyr. Vide harum martyria in *Vitis Sanctorum*, I Augusti. Vide et S. Gregorium Nyssenum oratione cui titulus est: *Non esse dolendum de obitu eorum qui in fide dormierunt*.

21. ECCE EGO POLLIAM (profanabo per Chaldaeos templum, quod est) SUPERBIV (id est gloria, celsitudo et magnificentia: sic enim superbas urbes et aedes vocamus gloriosas, splendidas et inolytas) IMPERII VESTRA (Chaldaeus et Septuaginta, *fortitudinis vestrae*, id est de quo quasi invicto superbitis, quodque est) DESIDERABILE Oculorum VESTRORUM (id est oculis vestris maxime amabile, cujus scilicet aspectu maxime delectamini): EST SUPPER QUO PAVET ANIMA VESTRA, — id est, timet ne deperat, vastetur, incendatur. Hebraeus, *indulgentiam animae vestrae*, id est rem quam ita amatis, ut parentes indulgentes amant suos filios. Explicat parabola. Nam per uxorem Ezechielis significavit templum, quod Judaeis erat in summis deliciis. Posset secundo desiderabile, et super quo pavet anima vestra, referri ad uxores, vel potius ad filios, quos tenerrime diligebant, occisos, ut quasi explicans subdat: « Et filii vestri, et filiae, quas reliquistis, gladio cadent. » Unde Septuaginta vertunt, *quibus parcant animae vestrae*.

QUAS RELIQUISTIS, — in Jerusalem. Loquebatur enim Judaeis Babylone degentibus.

22. ET FACIETIS SICUT FECT, *g. d.* Sicut mihi non licuit uxorem mortuam plangere: ita nec vobis licebit Jerusalem et amicos plangere, nec luctu signa dare, quae sequuntur, et de quibus dixi vers. 17; quia Chaldaei, tum illi, quibuscum in Babylone quasi captivi et subditi versaminii, tum illi, qui Jerusalem expugnabant, violantes uxores vestras, et parvulos alidentes ad petras, non sinent vos illacrymari, aut gemere. Unde in sermone maxime quisque gemet in corde, ut ad fratrem suum; scilicet tacitus apud se, et alius alium aspiciens. Aliter Maldonatus: Non poteritis, ait, more vestro mortem filiorum et fratrum plangere; quia in captivitate versaminii, ubi commode ritus vestros servare non potestis, ac ne plangere quidem commode.

23. CORONAS HABEBITIS. — Coronas vocat pileos rotundos, quales gestant Turcae; aut casariam in rotundum ad modum coronae attonsam; aut fascias abyssinas, quibus caput vel pileum, in modum coronae nobilioris circumdabant.

24. ERITQUE EZECHIEL VOBIS IN FORTENTUM. — Chaldaeus, *in signum*, scilicet futurorum. Loquitur ex Dei persona, ut efficacius persuadeat.

25. TOLLAM AB EIS FORTITUDINEM EORUM. — Describit templum, primo, quod multissimum esset, et situ, et Dei protectione, lib. III *Regum*, VIII; secundo, quod sua pulchritudine et ornata omnes recrearet, et gaudio afficeret; tertio, quod sua dig-

nitate et majestate divine presentie omnibus gentibus esset venerabile. Itaque templum Judaeis asyllum erat in bello, gaudium domi, foris gloria: uti jam est templum nostrum, et Eucharistia, quae est quasi templum Dei scilicet Verbum corporatum, panis speciebus oblectum, ait Prado.

Nota ergo hinc epitheta illustria templi a Judaeis usurpata et Christianis imitanda. Nam *primo*, vocant illud « suam fortitudinem, » quasi confidentes omne suum robur in templo, beique cultu consistere; *secundo*, vocant illud « superbiam, » et « gloriam suam, » *tertio*, « gaudium dignitatis suae, » hebraice, *gloria sua*, id est, in quo maxime gaudent et gloriantur; *quarto*, « desiderium suum; » *quinto*, « super quo » confidunt, et « requiescunt; » *sexto*, « super quo pavet anima » eorum, sicut pavebat anima Heli super arca foederis: unde audiens eam captam, percussus ex turbatione et terrore retrorsum corruit. Et vero fidei pavendum est, cum templa et sacra evertantur: tunc enim certum imminet republicae excidium, uti vidimus in iconoclasmis Belgii.

SUPER QUO REQUIESCUNT ANIMAE EORUM. — Hebraice,

elevationem animae suae, id est ad quam levata animam suam, id est in quo sperat et confidat. Alii vertunt, *onus animae suae*, id est sollicitudinem suam, de quo, scilicet, ne profanetur, maxime solliciti sunt. Sicut enim omnis corpus, ita sollicitudo animam gravat et deprimit.

26. IN DIE ILLA CUM VENERIT. — scilicet nuntius e Jerusalem, qui ex ejus clade evadet, nuntians illam esse vastatam, quod factum est post tres annos, ut patet cap. xxxiii, 22; tunc loqueris hæc a te esse predicta, et jam impleta; et non silebis, nec timide et trepide per parabolas et enigmata loqueris, uti antea fecisti, eo quod Judaei non crederent tibi; sed libere, aperte et audacter argues eorum peccata, ut agnoscant ea, et propter ea se juste esse vastatos. Dices enim: Ecce videtis excidium urbis jam ita accidisse uti predixeram: al nolistis tunc mihi credere; nunc ergo et deinceps mihi credite, ac corrigite scelera; quæ toties castigavi, et ob quæ excidium hoc vobis obventurum predixi.

27. ERISQUE EIS IN PORTENTUM, — agnoscent te fuisse et esse portentum, ac futura portendere, eruditi jam experientia et malo suo.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hactenus Propheta vaticinatus est Judæis, nunc transit ad alias gentes, eisque simile vaticinatur excidium. Idque facit ab hoc capite fere usque ad caput xl. Hoc ergo cap., minatur vastationem hostibus Judæorum, puta Ammonitis, vers. 3; Moabitibus, vers. 8; Idumæis, vers. 12; Philistæis, vers. 14, eo quod de Jerusalem vastatione cassullaverint, eisque insultaverint, vel odio gentis, vel Dei, quasi Deus Hebræorum se, suos et templum defendere non potuisset, quodque Chaldaeos in expugnatione Jerusalem adjuverint (1).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 2. Fili hominis, pone faciem tuam contra filios Ammon, et prophetabis de eis. 3. Et dices filiis Ammon : Audite verbum Domini Dei : Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod dixisti : Euge, euge super sanctuarium meum, quia pollutum est, et super terram Israel, quoniam desolata est; et super domum Juda, quoniam ducti sunt in captivitatem : 4. Ideo ego tradam te filiis Orientalibus in hereditatem, et collocabunt caulas suas in te, et ponent in te tentoria sua : ipsi comedent fruges tuas : et ipsi bibent lac tuum. 5. Daboque Rabbath in habitaculum camelorum, et filios Ammon in cubile pecorum : et scietis quia ego Dominus. 6. Quia hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod plausisti manu, et percussisti pede, et gavisus es ex toto affectu super terram Israel : 7. Ideo ecce ego extendam manum meam super te, et tradam te in directionem gentium, et interficiam te de populis, et perdam de terris, et conteram : et scies quia ego Dominus. 8. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod dixerunt Moab et Seir : Ecce sicut omnes gentes, domus Juda : 9. Ideo ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus, de civitatibus, inquam, ejus, et

(1) Post vaticinia contra populum Judaicum ex quibus prima pars Ezechielis prophetiarum constat, sequitur secunda pars completiens a cap. xxv ad cap. xxxi oracula adversus gentes; primo, contra gentes cognatas, scilicet Ammonitas et Moabitas, qui ab oriente Judæis

vicini essent, et Idumæos ad austrum conterminos, cap. xxv. Moabitas et Idumæos; secundo, contra gentes alienigenas, Philistæos et Tyrios ad occidentem Judææ limitimos, xxv, 15-17; xxvi, xxvii; denique adversus Ægyptios, xxvi, xxxi.

de filiis ejus inclytas terras Bethiesimoth, et Beelmeon, et Cariahaim, 10. Filiis Orientis cum filiis Ammon, et dabo eam in hereditatem : ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus. 11. Et in Moab faciam iudicium : et scient quia ego Dominus. 12. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod fecit Idumæa ultionem ut se vindicaret de filiis Juda, peccavitque delinquens, et vindictam expetivit de eis : 13. Ideo hæc dicit Dominus Deus : Extendam manum meam super Idumæam, et auferam de ea hominem, et jumentum, et faciam eam desertam ab austro : et qui sunt in Dedan, gladio cadent. 14. Et dabo ultionem meam super Idumæam per manum populi mei Israel : et facient in Edom juxta iram meam, et furorem meum : et scient vindictam meam, dicit Dominus Deus. 15. Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod fecerunt Palestini vindictam, et ulsi se sunt toto animo, interficientes, et impientes inimicitias veteres : 16. propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego extendam manum meam super Palestinos, et interficiam interfectores, et perdam reliquias maritimæ regionis : 17. faciamque in eis ultiones magnas arguens in furore : et scient quia ego Dominus, cum dederim vindictam meam super eos.

2. PONE FACIEM. — Septuaginta: *Oblirma faciem*, id est firmo, torvo ac minaci vultu intueri Ammonitas. Hoc est, converte faciem tuam versus Ammonitidem, ut libere et intente eis mala obventura predicās. Simile fuit cap. vi, 2, et cap. xiii, vers. 17 (1).

3. AUDITE VERBUM DOMINI. — Dixit hoc audientibus non Ammonitis, sed Judæis, qui Ammonitis idipsum referre poterant, idque ut consolatur Judæos, ex hoc quod Deus eorum injurias sit ulturus.

DIXISTI : EUGE, EUGE. — id est, ut Septuaginta, gavisus estis in eversione templi. Simile est *Psalm.* xxxiv, 21.

4. TRADAM TE FILIIS ORIENTALIBUS. — hoc est Medis et Persis, aiunt R. David et Vatablus. *Secundo*, Arabibus, aiunt Theodoretus et Maldonatus; Arabes enim sunt vicini et orientales Ammonitis, erantque pastores et camelarii. Unde eis apte convenit, quod sequitur : « Collocabunt caulas in te, ipsi bibent lac tuum, eris in habitaculum camelorum, et in cubile pecorum. » *Tertio*, et optime. « Orientalibus, » id est Chaldeis, aiunt S. Hiero. ymus et Hebraei. Non enim Arabes, nec Medos, aut Persas, sed Chaldeos Ammonitidem vastasse legimus. Nam Nabuchodonosor, ut audivimus cap. xxi, 21, stans in bivio jecit sortem, an contra Jerusalem pergere deberet; cumque sortis decidisset contra Jerusalem, eo perrexit, eamque vastavit : ne post ejus vastationem anno quinto vastavit Ammonitas, uti docet Josephus lib. X *Antiquit.* cap. xi. Quodcirca idem excidium Ammonitis prædixit Jeremias, cap. xlix.

(1) Ammonite, Loti posteri (*Genes.* xix, 38), Israelitarum ab omni ævo infensissimi hostes, *Psalm.* lxxxiii, 8, 9, cfi. I *Reg.* xi, 1 et seqq.; quamvis ab illis nihil quiddam lesi fuerant, vult *Deut.* ii, 9, templi ac reliquiarum terræ Israeliticæ, quam Judæice excidium impudens gladio et probris suis proscuiti, unde a pluribus prophetis supplicia divinitus eis indigenda denuntiantur. Vaticinia parallela vide supra xxi, 38 et seqq.; *Jerem.* xlix, 1 et seqq.; *Amos* i, 13; *Sophon.* ii, 8, 9, 10.

Possunt tamen per *Orientalis* accipi quoque Arabes, sive quod illi Chaldaeos joverint in expugnatione Ammonitarum; sive quod, Ammonitis occisis, vel abductis, illi regionem eorum compassuam invaserint et occuparint, ibique sua peccata paverint. Arabes enim, prognati ex filiis Abrahæ, quos genuit ex Cethura, in Scripturis vocantur « filii orientis, » ut dixi *Genes.* xxv, 6.

COLLOCABUNT IN TE CAULAS SUAS. — id est evertent te et vastabunt, ac comburent tuas urbes et arces, ut in his, quasi in agro aperto et germinante, sua tentoria et caulas ovium figere possint. Metaphorice enim Chaldaeos vocat pastores. Sicut enim pastor regit oves, easque ducit, tractat et maclat prout vult : ita et Chaldaei Ammonitas. Aliter Theodoretus et Maldonatus, q. d. Tradam vos Ismaelitibus, quibus moris est in tentoriis degere.

7. INTERFICIAM TE DE POPULIS. — id est, excindam te ne sis in numero populorum, ne inter populos nomineris et numereris.

ET PERDAM DE TERRIS. — ut non sis amplius in terra.

8. SEIR. — id est Idumæa. Esau enim dicitur est Seir, quia pilosus : inde regio, quam incoluit, vocata est ab eo Seir, æque ac Edom vel Idumæa.

ECCE SICUT OMNES GENTES. — q. d. Nec Deum, nec quid aliud egregium pre aliis gentibus habent Judæi, sed similiter ac alie obnoxii calamitatibus, et Chaldeis subjecti sunt.

9. APERIAM HUMERUM MOAB (2). — Chaldaeus : *Com-*

(2) Moabite itidem et Ammonite a Loto oriundi, hisque ad Austrum contermini, mari Mortuo ab oriente jam, *Num.* xxi, 29, ad idolorum cultum defecisse deprehenduntur. Intensi Israelitarum hostes fuerunt, *Num.* xxii, 2; xxv, 1 et seqq.; *Psalm.* lxxxiii, 7; eosque per octodecim annos subjugavit, *Jud.* iii, 12, 14 et seqq. Sed a Saule feliciter oppugnati, I *Reg.* xiv, 47, a Davide autem superati, I *Reg.* viii, 1, 2; Salomonis, I *Reg.* v, 4, et regibus Israelis tributarii facti, donec sub Achab, aut filio ejus Joram, deticerent, IV *Reg.* x, 1; iii, 8;